శామ గ్రంథమాల: — 3 గ్రంథము

కాళిదాస-లంబోదర ప్రహసనము

సంస్కృతమునకు—ఆంధ్రానువాదము.

హాస్యరస ప్రహసన రాజము

గ్రంథకర్త:

మహాకవి కాళిదాసు

ఆంధ్రానువాదకుడు,

హాస్యకళానిధి.

1922

Price
Rs. 1-8-0

గాథగ్రంథమాల — మూఁడవ గ్రంథము

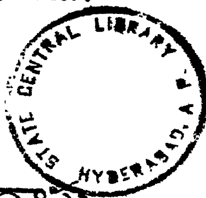
సంస్కృతమున

కాళిదాసప్రహసనమ్

ఆంధ్రానువాదము.

లంబోదర ప్రహసనము

హాస్యరస ప్రహసన రాజము.

గ్రంథకర్తలు.

మహాకవి కాళిదాసు

ఆంధ్రానువాదకుడు,

హాస్యకళానిధి.

1922

చందాదారులకు మాత్రమే
పోష్టుఖర్చులుసహా
వెల రు 1—8—0

మొదటికూర్పు

500 ప్రతులు.

తొడిమ.

ఈప్రహసనము మహాకవికాళిదాసుచే రచియింపబడె నని యందరును యవాచ్యము లుండెను గాన నింకెవరో రచియించి కాళిదాసవిరచితమని వ్రాసియుండిరని కొందఱు నీమధ్య వాద ప్రతి వాదనలు మిక్కుటముగా జరిపిరి. తుదకు పర్యవసాన మేమియుఁ దేలినదికాదు. భోజరాజు కంఠములో నొక వ్రణము పుట్టెనని, యెక్కువగా నవ్వినగాని యావ్రణము పరిపక్వమునకు రాదని, వైద్యులు సలహా నీయుటవలన కాళిదాసీ ప్రహసనమును రచించి, వినిపింప భోజరాజు మిక్కిలిగా నవ్వుటచే నాతని కంఠమునందుగల వ్రణము పరిపక్వమునకు వచ్చెనని, యనాదినుండియు ననుకొనెడి జనశ్రుతిని బట్టియు, డిండిమప్రహసనముకూడ నిట్టే యవాచ్యము లతో నుండుటవలనను ప్రతాపరుద్రీయము మొదలుగాఁగల నాటకములయందు హాస్యరసపోషణమునకు దవాచ్యములే యుండుట వలనను పూర్వకవులు హాస్యరసమున నవాచ్యములే వాడి యుండుట వలనను నీప్రహసనము మహాకవి కాళిదాసవిరచితమని మా యభిప్రాయము.

మావలన "హాస్యకళానిధి"యని బిరుదము నందిన నాథునిక కవివరుం డొక్కరుఁ డీప్రహసనమును నాంధ్రమున ననువదించి లంబోదర ప్రహసనమని నామకరణ మొనర్చి మాకుఁ బంపి తన నామమును ముద్రింపవలదని కోరుటవలన "హాస్యకళానిధి" యని మాత్రము ప్రకటించితిమి. సంస్కృతమునను గాళిదాస ప్రహసన మొక వైపునను ననుసరించిన లంబోదర ప్రహసన మొక వైపునను ముద్రించి తమసన్నిధికిఁ బంపితిమి. కావున 1, 2, గ్రంథముల మాదిరిగా నాదరింతురని దలచుచున్నారము.

పుదుచ్చేరి,
15—8—22

ఇట్లు
యస్. చిన్నయ్య,
సంపాదకుఁడు,
"కామ గ్రంథమాల"

శ్రీ రస్తు.

కాళిదాస

ప్రహసనమ్.

— నాన్దీ —

శ్లో. లంబోదరస్య విగళత్కటి సూత్రలంబీ
కౌపీనపార్శ్వవిసృతో మదనధ్వజోఽవ్యాత్,
యం సంభ్రమా దుపనమ న్నురగభ్రమేణ
చంచ్వా వికర్షతి షడాననయానబర్హీ.

అపిచ—

శ్లో. అల మఖిల నరేంద్రై రస్తు పుత్త్రప్రదం వో
గురుతర మతిదీర్ఘం కుంభకర్ణస్య శేఫః
అహని నిశి చయ స్సోఽభిజృంభణేవింధ్యబుధ్యా
కలశజ మృషి ముచ్చైః క్రీడత శ్చంద్రసూర్యౌ.

[నాంద్యంతే సూత్రధారః॥ సామాజికా నవలోక్య సాదర మంజలిం బధ్వా]

శ్లో. కస్యాశ్చి త్స్వనామయేన గురుణా స్తబ్ధోరుజానోర్భృశం
వృద్ధాయా నతపూర్వకాయ మవశే మ్యాలంబ మూత్రత్యజ
తత్కాలాగతదీర్ఘ మేహనరట త్పృష్ఠాధిరోహాత్ఖర
క్రీడారంభజవా దవాఙ్ముఖి మధః పాత్రోత్సవః పాతువః॥

[ఇతి పుష్పాంజలిం వికీర్య నేపథ్యాభిముఖమవలోక్య] మారిష! ఇతి స్తావత్

(ప్రవిశ్య పారిపార్శ్వకః) భావ ఏషోస్మి!

సూత్రధార—అపి శ్రుత మాజస్త మార్యమిశ్రైః?

పారిపార్శ్వకః—కథమివ?

సూ—అయి భరతపుత్ర! కదాచిత్ స్యదదృష్టచరం ప్రహసనం నామ రూపకం ప్రదర్శ యేతి.

శ్రీ ర స్తు.

లంబోదర ప్రహసనము

—♦ నాంది ♦—

చ॥ పదపడి వచ్చు షణ్ముఖుని — వాహమయూరము పాము టంచు పె
న్మదమున దానిఁ డాసి తన — మూషికముం బోటిడ వ్రేలుగోచియం
దొదగఁ బైకి నెక్కెడు మ — హోదరుఁడా గణనాథు మొడ్డ సం
పదలనొసఁగి మిమ్ముల శు — భస్థితి నెప్పుడు బ్రోచుఁగావుతన్॥

మ॥ దినమున్ రేలును లేచి వింధ్యగిరిగా — దీపించి యబ్జార్క మా
ర్గనిరోధం బొనరించి కుంభజుని ద్రొక్కఁజేయు నాకుంభక
ర్ణుని లావా నిడి మొడ్డ భవ్యమగు కా — న్పుల్ మీకు నీనుండ నెం
దున కైనసర్వనిలింపులంగొలుచు వృ — త్తుల్ మీకు సభ్యోత్తముల్॥

సూత్ర—[ప్రవేశించి] సభికులను సాదరముగా జూచి దోసిలొగ్గి.

ఉ॥ జానువు లూరువుల్ బిగియఁ — జాలగ వాతముచేత భూమిపై
నూని కరంబులన్ ముసలి — దోర్త్రుక మూత్రము జార్చుచుండ న
చ్చో నొక గార్దభం బరచు — చున్ తన శిశ్నము లేపియెక్క నా
బానిస బోర్లఁగాఁ బడ న — పార ముదంబిడు మీకు సౌఖ్యముల్॥

[పుష్పాంజలిం జల్లి తెరవంక జూచి మారిషా! ఇటురమ్ము.]

మారి—[ప్రవేశించి] భావా! వచ్చితిని

సూత్ర—బాగు! చల్ల పెట్టినతోడనే పచ్చిపెగ తగులుకొన్నట్లు మాటలోనే వచ్చితివే! కాని యార్యమిత్రుల యాజ్ఞ వింటివా?

మా:—ఏమని?

సూత్ర—"ఓయీ! భరతపుత్రుడా! యెన్నడును జూచియెఱుంగని హాస్యరసబంధురమగు నాటకము బ్రదర్శింపు" మని.

పా—[సహర్షం] భావానుగృహీతా స్మః.

శ్లో. ఆబాల్యాదపి స్కిర్ఘం
యచ్ఛ్వన్నం ప్రహసనం త్వయా,
ప్రదర్శయత దేతేభ్యో
దృష్ట్వాఽమీ హర్ష మాప్నుయుః.

సూ—యుక్త మక్తం భవతా; పరంతు పునరేవం న శక్నోమి బ్రాహ్మణ్యైజ తయా నర్తితుం, అతస్తయా సహోద్యభూతేవ సహ కథంచి దపినృత్యన్నా వర్జయామి సామాజికమనాం ఇతి మే నిశ్చయః.

పా—

శ్లో. తాడయ న్నూపుర యుగళం
తావక శ్చలితాంశుకః,
లంబమానోఽండకోశస్త్వం
నృత్యంత మనునృత్యతు.

సూ—తర్హి త్వ్యత్కృతాం భూమి కాం గృహాణా య. సంప్రతి హి—

శ్లో. ఏష ప్రాజ్ఞో భవతి నాగరికో న హీంతి
కిం గంధవాహావివశా సహకారవల్లీ,
అభ్యేయుషోఽధరదళగ్రహణాయ పార్శ్వం
పుంస్కోకిలస్య వదనే నిదధాతి పుష్పమ్.

పా—భావ! సమ్య గుపలక్షితో వసంతాగము ఇతి. యతః.

శ్లో. లసతి కిల వ్యాకోచాసన్న చంపకకుట్మలే
ప్రతిఫలతి మే నూద్యత్కంకేళిపల్లవశోణిమా,
మదనసదనస్వాదాః స్థానిజృంభియకృచ్ఛ్రయా
రహసియువతేర్యానోనాసాగ్రలగ్న మివార్తనమ్.

సూ—తదిదానీమ్

శ్లో. శృంగారాద్భుత మేళనేన రుచిరో
హాస్యోరసోఽస్యాం కృతో
వర్ణ్యం కర్మ చ వక్ర నాసయమినో
గృధ్రీకృతా నాయికా,

మారి—భావా! యనుగ్రహింపఁబడితిమి.

క॥ ఓయునాఁట నతిముదంబున
విరచించిన ప్రహసనమును వెలిఁ బుచ్చక యే
చిరకాలముంచి తిరిఁగఁ జూ
పరు లలరఁగ నాడుటెంతొ — బావా! మేలౌ!.

సూత్ర—బాగుగాఁ జెప్పితివి కాని నాకొక పెద్ద యవరోధమున్నదోయి! చిన్నప్పటినుండియు నేను నాట్యమునందసమర్థుఁడనే, వట్టలు క్రిందికి జారి, దబ్బకాయగుత్తులవలె వ్రేలాడుచు నీతలయంత లావుగ నుండుటచే యీడ్చుకొని తిరుగుటకే కష్టమగుచుండ నాట్యము చూపజేయగలనా? అయినను విచారములేదు నీసహాయమున నెట్లో సభ్యులమనములను నాకర్షింపగలను.

మారి—[నవ్వి] ఇక నేమి కావలయును? బాగుగానే యున్నది కాదా! నాతో నీకు పనియేలేదు.

తే॥ గీ॥ కట్టుకొన్నట్టి ధోవతి — కదులునటుల
తొడల రెండింటి నటునిటు — తడతడ మని
తాకి వ్రేలాడు నీబుడ్డ — తాండవించు
నిన్ననుసరించి నాట్యము — నెరపుగాదె?

సూత్ర—ఇదియును యుక్తియుక్తముగనే యున్నది. అటులైన వేషములు వేసికొనుటకు త్వరపడవలయును. ఇప్పుడు

తే॥ గీ॥ అధరదళమాన గమకించు — నట్టి ద్విజుని
యురసికతఁ గాంచి గంధవా — హమున వివశ
యగుచు సహకారవల్లిక — యలరు తనదు
సుమము నోటికందించుఁబుం — స్కోకిలకును.

మారి—బావా! వసంతఋతువు ప్రవేశించినట్లు బాగుగా గుర్తించితివి. ఎట్లన?

తే॥ గీ॥ మ్రోలవికసించు సంపంగి — మొగ్గయందు
ప్రతిఫలించిన కెంకేళి — పల్లవంబు
స్వేచ్ఛగాఁ బూసు నాకెడు — విటుని నాసి
కాగ్రలగ్నార్తవము వలె — నలరుచుండె.

సూత్ర—అందుచేత నిప్పుడన్నియును సమకూడినవి.

సీ. అలరుశృంగారంబు — నద్భుతరసమును
కలిసిన హాస్యంబు — కావ్యము కద!

శ్రోతారో రసికా వసంత సమయే
మందానిలాందోళితైః
ఉన్మీలత్సహకారకాలికాశతై
రావోదయంతే దిశః

తదావర్జనాయ సామాజికమనసా మహామేవ కక్రనాసస్య భూమికా మాధాస్యే, త్వద్భగినీ తు గృహ్ధాత్యైః.

సా—అహం పునః కస్య?

సూ—తచ్ఛిష్యయో ద్వితీయస్య కౌసరస్య

పా—కః పునః ప్రథమస్య జంబుకస్య భూమికా మాధాస్యతిః

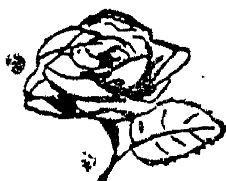
సూ—కిం న పశ్య స్వనుజం మమ గృహీతజంబుక భూమికం రంగిభువం ప్రవిశం తంః ఏష కిల—

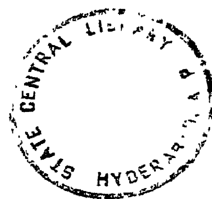
శ్లో. గండతిప్రపుండ్రాంకలలాట దేశ
స్తాంబూలపర్ణైకకపోలభాగః,
వామేకరే నాగలతాదళాని
వహం త్వమాయా త్యపరత్ర పీఠీమ్.

తదావామప్యనంతరకరణీయాయ సజ్జీభవావః॥

(ఇతి నిష్క్రాన్తా,)

ఇతి ప్రస్తావనా॥

శ్రీరస్తు

కాళిదాసప్రహసనమ్.

[తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టో జంబుకః.]

జం—

శ్లో. గృధ్రాస్త్రి సమం గణికయా సురతప్రయేఽపి
పట్వాస్త్య గుమం కలితవిభ్రమము మా విభాతాత్,
నీత్వా నిజం భవన మాంసికాగ్నిహోత్రి
హోమాయ నిర్వృతమిదం హృదయం మదీయమ్.

ఇతపరం కౌసరం నామ పతీర్థం వవీత్యాహాకాయ గుర్వస్థం త్వరిత మాందిశాను యతః ప్రభాతప్రాయా శరతే. తథాహి—

శ్లో. స్నాయంతే నరమూత్ర గంధపిశునా
స్సమార్జనీధూళయః
శక్తి స్థాపితజీర్ణ తల్ప మబలాః
కాశ్చి ద్విజం త్యాపగామ్,
శోధ్యంతే ద్విషదిగ్ధపాంగణజనో
దంతాశ్చ కర్ణ్యండభిః
విశ్రస్తాః కరధారితోరుమునసలా
వ్రీడైః సవఘ్నంతి చ.

శ్లో. కాశ్చిత్ స్త్రియః కరగృహీతకటీపటాన్తా
నిర్యాత్యగారబహిరంగణశోధనాయ.
హస్తార్పితోదకలశాః కతిచి ద్వ్రజంతి
వర్ధస్వ మోచనకృతేసముదీచ్యశైఘాన్య,

లంబోదర ప్రహసనము.

వక్రచేష్టలసాల వాలంబనందగు
వక్రనాసుని కన్న వర్ణ్యము కద !

అఖిలజాయగుండెలల్లార్చుగృధియా
నాటకంబున కథానాయిక కద!

మంచానిలాందోళి తేందీవరాది స
త్సౌరభశైత్యవాసరములు కద!

గీ॥ విహగ వచ్చిన పిల్ల వేత్తలుకద!
ఇంక సభ్యుల మెప్పించు టెంత, నేను
వక్రనాసుఁడ నగుదు, నీ భగ్నవిగ్రహ
యగుచు రానలె? ఇంక మారిషా! పద! పద! ||

మారి:— నే నెవరి వేషము ?

సూత్ర:— వక్రనాసుని శిష్యులలో రెండవవాఁడగు కాసయుని వేషము.

మారి:— మొదటివాఁడగు జంబుకుని వేష మెవరు వేయుదురు ?

సూత్ర:— జంబుకవేషము ధరించి రంగస్థలమునం బ్రవేశించు నా తమ్ము నింక నీవు చూడనేలేదా ? పోదము.

ఉ॥ చందనపుం ద్రిపుండ్రము ప్రసన్నముగ దిద్ది లలాటదేశ మం
దందముగాఁ గపోలతల మందునఁ దమ్మను వామహస్తమం
దుండవళిమ్ముల్ ధరించి వలఘోరపుచేతను పీటఁ దాల్చి వాఁ
టందుల నేఁగుదెంచె మన మాత్మవిధిం బచరింపఁ బోదగున్ ||

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన

శ్రీరస్తు

లంబోదర ప్రహసనము.

(ప్రవేశము—జంబుకుఁడు.)

జంబు—

చ॥ వెలిరతి లోరతమ్ముల న♦పిన విలాసుల వాసగొల్చు రో
వెలఁదుల మేఁగబంతి విట♦వీరుల చేఁ బుప్పుజంతి గృహిణిఁగో
గలసి నిశీథినిం గడపి ♦ కామిని నింటికిఁ బంపినాఁడ న
గ్నులసిఁక నిష్ఠమైగొలువఁ ♦ గోరెదు నా మదిసంతసంబునన్॥

అప్పుడే తెల్లవారవచ్చుచున్నది నా సహపాఠకుఁడగు కాసయని గురువు కొఱకు నదీతీర్థమును దెమ్మని నియోగింతును. (అంతట కలయఁజూచి,)

సీ॥ నలుదిశల్ వ్యాపించె ♦ నరమూత్రగంధ సం
కలితపాచీపురు♦కట్టదుమ్ము
నదికునుష్కళం బైరి ♦ మదవతుల్ చివిఁగిన
మైలపక్కలఁ జంక ♦ మడతబెట్టి
శోధింపుచుండిరి ♦ సాధుసన్యాసులు
తమాన్నచేఁ గలుగు దం♦తముల గార
దపఁజొచ్చిరి శాలి♦ధాన్యంబు విధవలు
కరములఁ బెద్ద ♦ కోఁకల్ల బూని
గీ॥ అంగణము లూడ్చి శోధింప ♦ నావుపేడఁ
బట్టికొని కొంద ఱతివలు ♦ బయనమైరి
కలశములఁ బూని కొందఱు ♦ మలవిరేచ
నార్థ మరుగుచు నున్నవా♦రతి రయమున॥

శ్లో. చారు శ్రమాంబుచలదాయతకర్ణపాశం
సీత్కారవల్గదధరం వదనారవిందమ్,
ప్రీత్యాస్రమగ్నపక్ష్మో విధవాజనస్య
సంకల్పకేళిసమయే యతయః స్మరంతి

(కతిచిత్పదాని గత్వా శ్రవణమభినీయ,)

శ్లో. ప్రోతస్నానవపినిర్గతద్విజగణవ్యాజక్షణాకర్ణితం
మిథ్యాస్నానపక్వతావకుంఠనపటా మున్ముక్తవేదీతలమ్,
గాయంత్యంగణసీమ్ని పల్లవలయైః హాస్యైః కృతాస్ఫాలనం
బాలానామిః పథమస్తు మంగళివనే పార్శ్వస్థితా యోషితః.

ఆశ్చర్య! మాశ్చర్యమ్!!

శ్లో. సఖ్యేతరా శ్రుతిపథం దమితా గిరశ్చ
దాసాం వినోదపద మేతి మనోవికారమ్,
నిర్యాన్స్మరోఽథ నరసాగ్రనితంబచేలా
దూరం గతా కులవధూ రపి కిం బ్రవీమి?

అస్తా మేతదన్యతో గమిష్యామి నాద్యాపి ముంచతి తమ; పరిపంథో నయనపదవీమ్.

అపిచ —

శ్లో. సాంద్రీభూతతమస్సు కుంజకుహరేష్వంతర్నదీగ్రామయోః
ప్రాంత స్నాతుముపాగతై రభిమతైః స్వాస్థ్యం విటశ్రోత్రియైః,
పనీయూహాగణాయ వక్షస్మలద్యస్తో యాంత్యో లభంతే క్షణం
నిక్షిప్తాంశుకపేటికోదకఘటం చౌర్యోపనీతం రతమ్.

అస్తు:-వీతదభిప్రాయేణ విస్మృతాయాం కాసరోఽయ మలాబూస్తనాం ద్వారవేది మధిశయీత. తత్రైవ రోచతే గమనమ్. అలాబూస్తనీ స్వపరస్యప్తం న మహిమా మస్యాః.

శ్లో. వేశ్మద్వారి మహోత్సవేషు లిఖితుం యా రంగవల్ల్యా తయా
ప్రక్రాంతా కచయోర్ద్వయం నిపతితం వ్యాలంబి లుంపేదితి,
పార్శ్వద్వంద్వనివిష్టబాలకకర వ్యాకృష్టవక్షోజయా
కష్టం తాం న తయా తయా తత గరుత్కంకస్థితిః స్మర్యతే.

కౌపీన నిష్ఠము.

చ॥ సురుచిర ఘూర్ణమానఖురు ◆ శ్రోత్రతలమ్ములఁ గమ్మ సీత్కృతిం
కరము రదచ్ఛదంబదరఁ ◆ గంపిత మోములతోడ ధ్యానముల్
గరములఁ దంపు గ్లాని తమ ◆ కంబున మానసమైథునంబులన్
వరలువితంతులన్ దలఁపుఁ ◆ దార్చిచరింతురు యోగిబృందముల్॥

(కొంచెము నడచి, వినుట నభినయించి చూచి)

ఉ॥ కన్నె సమర్థకై విపణి ◆ కాంతలు చెంతల బూతుపాటలన్
జెన్నగు కంకణాలదర ◆ చేతులఁదట్టుచు బాడుచుండఁగా
విన్న ధరామరుల్ నదికి ◆ వే నియమంబుల కేఁగకేక నా
తిన్నెల నంగవస్త్రికలఁ ◆ దీర్చి దొంగజపంబునిద్రికై॥

ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము

తే. గీ. వెలసతుల యిట్టిబూతులు ◆ వినుచు విటులె
యాత్రికులుచుండగా దూరమందుఁ బోవు
కులసతుల పూజ బూటూరి ◆ యలరు తొడల
సందు కోకలు తడిసె నే ◆ మందు నింక.

ఇది యిటులుండనిమ్ము. నేను మఱియొక చోటికిం బోయెదను, ఇప్పటికిని కన్నుల గప్పిన చీకటి తొలఁగలేదు. ఆహా! ఇచ్చట నింకొక మహోత్సవము కంటఁబడినది.

ఉ. ఊరికి నేటికి న్నడుమ ◆ నున్న లతాగుహాలందు చీఁకటిన్
వారిజనేత్రిలంబుహార ◆ ణంబునకైఁ జని బిందెదించి య
వ్వారిని దానమాడుటకు ◆ వచ్చు నభీప్సిత విప్రజారులన్
జేరి మనంబులన్ దనివి ◆ సెందె పాటూపహుటిదొంగులాటలన్.

ఊరింత లిప్పుడెట్లుండుఁగాక! కథవమైన యలాబూస్తని వీథియరుగుమీద నే తప్పకఁ గాసరుఁడు పరుండియుండనోపు! అచ్చటికిఁ బోయెద. (ఆలోచించి) అలాబూస్తని యను నామము దీనికి చాలదు.

మ. భవద్వారమునం దుఁబండువుల నో ◆ ప్పందిప్పు మేల్ ప్రముగ్ధలన్
భువిపై నాఁగఁ గ్రేలుచున్నదెటువ్రం ◆ బోషించుఁ బార్శ్వంబులం
దవిపైకిం బిగలాగ బాలకుల నా ◆ యుత్రంబు గావించుటల్
శవముంబీకెడి రాపులుంగులయవ ◆ స్థం జపైకిం దెచ్చెడిన్.

(గత్వా విలోక్య)

కథ మయం కాసరో నిద్రాతిశయా న్నాత్మావస్థా మవబుధ్యతే? అత్రహి——

శ్లో. విక్షిప్త ప్రసృతిసంహృతాత్త మసకృత్క్రీడావినమ్రాననం
పశ్యంతి స్మితపల్లవగండఫలకం నార్యః పరిశోభిం గతాః,
య స్యోత్త్రాసశయస్య మందిర బహిర్ద్వారే గళద్ధ్యానసో
వస్త్రాత్ భీతత్రైలయంత్రిముసలవ్యామోహాకృ న్మోహనమ్.

తావ దిమ ముద్బోధయామి. సఖే! గుర్వాచమనార్థం నదీతీర్థా వారణాయ భవా
నుద్యమ్యతామ్.

(ఇతి కరేణ తం ఘట్టయతి. తతః ప్రవిశత్యుత్స్వప్నాయమానః కాసరః.)

కాసరః—అయి కరభ! చరణం తే భక్ష్యామి.

జం——(స్వగతమ్) అహో! శ్రోత్రియ పుత్రేణ ప్రబుధ్యమానేన హరిః స్మర్యతే.
(ప్రకాశం) అయి సఖే! ప్రబోధసమయే మాస్తు కరభస్మరణమ్.

కా——(ప్రబుధ్య దృశౌ ప్రమృజ్య వాసః పిధాయ చ) కిం సఖా మే జంబుకః?

జం——అహ మస్మి సఖే! కిముత్స్వప్నాయమానేన భవతా కరభో దృష్టః?

కా——(సభయం, స్వగతం.) కరభచరణ ప్రహారామర్దాత్క మసిసుప్తోఽహమ్.
స కిలవిలలాప తత్క మనేన కరభవృత్తాంతో విదితస్స్యాత్?. భవతు
ప్రచ్ఛాదయే యాదృచ్ఛికం మేమరాచారం. (ప్రకాశం) అ స్త్యేతత్స్వప్న
దశాయామ్.

జం——(విలోక్య) కాసర! కిమిద తవ లలాటే పటఖండబంధనం?

కా—— (స్వగతమ్) ఇతః; పరం యామితే దృష్టముష్టైకదేశస్య చోరస్య సమా
వస్థోఽస్మి (ప్రకాశం, సఖేదం) వ్రణపట్టబంధః.

జం——కుతో లలాటే వ్రణమ్?

కా——(స్వగతమ్) ఏష దాస్యాః పుత్రః పృచ్ఛా నను త్పాట్య న ముంచతి.
భవత్వేవం తావత్ (ప్రకాశం) సఖే! కోపవశా దుపాధ్యాయో లలాటే
చరణేన మాం ప్రహృతవాన్.

(నడచిచూచి) తన్నుఁజూచుటెఱుఁగక కాసరుఁ డిట్లు నిద్రాపరవశుఁడై యున్నాఁడు. ఓహో! ఈని శిష్యుఁడు కాలిపోను! కాఁడావత్తివలె పైకిలేపి పిల్ల కిలపరుండి కట్టుబట్టను నిద్రావశమున తలక్రిందఁబెట్టుకొని యుదయమైనను మేల్కొనలేఁడు. త్రితెల్లవారు వరకును యిలాబూస్తని తలుపుఁవేయని హేతువున నిద్రపట్టక నింతకుముందే నిద్రించెఁగాఁబోలు! (నవ్వుచు)

చ॥ కను నిగుడించి సిగ్గున మొగంబును వంచుచు మాటికోరజూ
పున గని మందహాసమున బుగ్గలు రంజిల వీనినేగుచన్
వనితలు ద్వారవేదిపయి జట్టుతొలంగి పరుండియుండగా
స్తనుబయి కెత్తు కోఁకతి యనంతగు చుల్లనుజూతు రిచ్చమై!

(సమీపించి) ఈతని లేపెదను. సఖుఁడా! సఖుఁడా! కాసరుఁడా! గురువుగారి సంధ్యావందనమునకై నదీజలమును తీసికొని రావలయును. వేగ మేల్కొనుము. (చేతితోఁద్రొబ్బుచు) ఈ మొండకొడుకు నాక స్వర్గమును యిలాబూస్తని కరస్పర్శమనుకొని నిద్రకండ్లతో బడితివంటి తన శిష్యమును నాకుఁబెట్టి నొక్కుడు గదా! (అని మోసరిల్లును)

కాస:— (పలవరించుచు మేల్కొనుచున్నాఁడు) ఓ గాడిదా! నీ పాదములకు మ్రొక్కెదను తిన్నకుము.

జంబు:— (స్వగతము) ఆహా! శ్రోత్రియబ్రాహ్మణపుత్రుఁడు నిద్రనుండి లేచుచు హరిస్మరణముఁ జేయుచున్నాఁడు. బాగు! బాగు! (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! ఉదయమున మేల్కొనుటతోడనే గాడిదను స్మరించుచున్నావేమి?

కాస:— (మేల్కొని కన్నులు నులుముకొనుచు బట్టకట్టుకొని) ఓహో! నా మిత్రుఁత్నమగు జంబుకుఁడా?

జంబు:— ఔను! నేనే. స్వప్నమున నీకు గాడిద కనఁబడెనాయేమి?

కాస:— (భయముతో స్వగతము) అయ్యో! నేను గాడిదచే తన్నులుదిని యా కోపముతోడనే నిద్రించి, పలవరించితిని కాఁబోలు! రాత్రి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నీతనికిఁ దెలియలేదుగద? అగుగాక; ప్రమాదవశమున జరిగిన నా దురాచారమును గప్పిపుచ్చెదను. (ప్రకాశముగా) అగును. స్వప్నమందేమో జరిగినట్లు నేను గాంచితిని.

జంబు:— (చూచి) కాసరా! ఇదియేమి? నొసట కట్టుఁగట్టితివేమి?

కాస:— (స్వగతము) చోరీవస్తువులతోఁగూడ పట్టుపడిన దొంగయొక్కగతి నాకుఁ దటస్థమైనది. (ప్రకాశముగా) కణుపునకుఁ గట్టుగట్టితిని.

జంబు:— లలాటమున నేమికుఱుపు?

కాస:— (స్వగతము) ఈ లంజకొడుకు నాప్రాణములుతీయక విడుచునట్లగ పడదు. అగుగాక (ప్రకాశముగా) గురువు నాపైగోపించి లలాటమునఁ దన్నెను. అందుచేతఁ గుఱుపైనది.

జ:—

శ్లో. సత్యం విద్యాగ్రహాశక్తో
నానుకూర్విషు ర్న మత్సరే,
న కదాపి దురాచారః
కోప స్త్వయి కథం గురోః?

కా— (స్వగతమ్.) నేదానీం మే పలాయనం యుక్తం, తదేవం బ్రూయామ్.
(ప్రకాశం, సామర్షం.)

శ్లో. గురో స్త్వయి న కోపోఽస్తి
లలాటే దృశ్యతే వ్రణః,
అతః ఖరపదాఘాతో
నిశ్చయో యది నిశ్చిను.

జం—(స్వగతం) సత్యమయం కాసర ఏవ; యతః ఖరపదప్రహార ముపాధ్యాయ శిరసి నిక్షిపతి. (ప్రకాశం) సఖే! కిం బహునా? సత్యం భణ.

కా— నాహ మలాబూస్తనీం కామయే, నైవ మాం న చ భవత.

జం—(విహస్య) కథ మసంబద్ధ మాలపితు ముపక్రాన్తః? కామయతాం నామ సా!, కిము నేన లలాట వ్రణస్య?

కా—కిం కథాపి గోప్య మస్తి? తర్హి శ్రూయతామ్. పూర్వేద్యుః ప్రదోషే లలాబూస్తన్యా కృతసంకేతోఽస్మి. తతశ్చ—

శ్లో. సంకేతస్థల మాగతా నిశి నదీతీరే తవైవానుగ్రహే
సాఽయాసీ ద్రజకం వినష్టకరభా న్వేషం గతా మద్గిరా,
తద్భ్రాంత్యాఽహమపి ప్రసీద లలనే! కస్మాన్న మాం జల్పసీ
త్యాశ్లిష్యం కరభం జఘాన సపదా ఘాతే మ మాసీద్వ్రణః

త మేవం సఖే! మమ దురాచారం నాన్యత్ర భవాన్ ప్రకాశయతు
(ఇతి. పాదయోః పతతి.)

జం— (ఉత్థాప్య) కాసర! బాఢం న ప్రకాశయిష్యామి; కింతు శుద్ధాచారస్య తవ సత్యా మపి రూపవత్యాం గృహిణ్యాం కథ మనురాగ ప్రవృత్తి రలాబూ స్తన్యామ్?

కా—త్వం వద! కా నను రవిశ్యసతి గృహిణ్యామ్?

జంబు--

తే. గీ. చదువుఁ జక్క గ్రహింతువు - త్రావి తావు
నిరత శుశ్రూషఁ జేవు ధర్మ - పరుఁడ వఖిల
క్రమగుణవంతుఁడవు నిన్న - కారణముగ
గురువు కోపించి యీరీతిఁ - గొట్టులేల ?

కాస--(స్వగతముగ) నే నిపుడు పాఱిపోవుదమన్నను మంచిపని కాదు. (ప్రకాశముగా కోపముతో)

క. గురుఁ డలుఁగఁడుగద! నాపై
బరువగు కలుషమొందు గానఁ - బదుఁగడ! నోసటఁ
ఖదమిల్లు తన్నెనని మది
గుఱిశించితివేని నమ్మ - కొను మింక నటులే.

జంబు--(స్వగతము) నిజముగా నీఁడు గాడిదపేరునకుఁ దగినవాఁడే గాడిదతన్ను గురువుపైఁ బెట్టుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) కాసరుఁడా ఇన్నిమాటలేల ? నిజము జెప్పుము.

కాస--జంబుకుఁడా! నేను దానిని గోరలేను. యిలాబూస్తనియే నన్ను రమ్మ నినది.

జంబు--(నవ్వి స్వగతముగ) ఇదియేమి ? అసందర్భప్రలాపము లాడుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) అది నిన్ను వరించి వచ్చుటకు లాటమున వ్రణమునకుఁ గారణమేమి ?

కాస--ఇఁక నీకడ రహస్యమేమున్నది ? నిన్నరాత్రి యిలాబూస్తనితో సంకే తముఁ గావించుకొంటిని పిదప.

శా. సంకేతంబగు నేటియొడ్డునఁ దమ - స్సంఘంబునన్ నాతి యా
వంకంజాకలి గాడిదన్యోపకమ - ద్భ్రాంతిన్ జనె న్దానితో
'నింక న్నుచ్చుటఁ దెల్పవేల నను దే - వీ!' యంచు నేగాడిదన్
శంకన్మాని కవుంగలింపఁ దడా - ల్నంటన్నె నామోముపై.

ఈ నామురాచారమును నీ వెచ్చటను వెలిఁబుచ్చకుము. (అని పాదములపై బడును)

జంబు--కాసరా! లెమ్ము నే నితరులతోఁ జెప్పనులే. (లేవనీయును) కాసరాఁ నీవు పరిశుద్ధాచారుఁడవు గదా. నీకు రూపవతియగు భార్య యుండగా నీ కలాబూస్తని పైబడి చచ్చుటేమి గ్రహాచారము ?

కాస--చాలు! చాలు! నీవే జెప్పుము భార్యయొక్క పాతివ్రత్యమున విశ్వా సములేనివాని గతియేమి ?

జ — (సహర్షం) అద్య సఫలం మే కౌతుకం [illegible]. (సాకూతం) కుతస్తవ తస్యా మతే ప్రత్యయః ?

కా — (సక్రోధం) కిం తవ న ప్రత్యక్షం [illegible] మపి భవతి విశ్వాసః

జం — కథ మయం పరిత్యాజ్యో [illegible] ?

కా — బహూని చిహ్నాని సంతి, శృణు తావ దిద మేకమ్.

శ్లో. భార్యాం కశ్చన మూఢ ప్రతారక [illegible] భక్తిత్రాణేక్షణా నేయమ్
ప్రాప్తేజాతు గృహాంతరం నిశి మృషా [illegible] ప్రా జాతి
లీనా క్వాపి నిరస్త [illegible] దేవ [illegible] తామా [illegible] మేక రే
లగ్నో దీర్ఘతమను స్మృఖ్య [illegible] కస్యాపి కామధ్వజః

జం — (విహస్య) కిం త్వయా [illegible] సముత్పాటితః

కా — నహి నహి. సముత్పాటితుం [illegible] యావ [illegible] తావదేవ వజ్రదృఢేన ముష్టినా [illegible] పృష్ఠే [illegible] పలాయాంచక్రే.

జ — తర్హి యుక్త మస్యా మతిత్యాగ ఇతి అతః పరం సఖే! కౌలాచార మేవ ప్రవిశ. యత స్తద్వైదికాచారో [illegible] తదాహు రాచార్యాః—

శ్లో. వైదికాచార విభ్రష్టః
కౌలాచారం సమాచరేత్,
కౌలాచారపరిభ్రష్టో
రౌరవం నరకం వ్రజేత్ ఇతి.

కా — (సకౌతుకం) సఖే! కిం త్వం తత్రోపవిష్టః? యదేవం సంత్రస్యసే-

జం — న కేవల మహం గురు రపి నౌ వక్రనాసయమీ

కా — కథం పాషండ ఏవ వావయోర్గురుః?

శ్లో. వేదిశ్రౌతవిధి స్స్నాతి వ్యవహారా [illegible] నిక్షః
కర్మాణి శ్రుతిచోదితాని కురుతే కాలేషు యోగ్యైః క్రమైః
అన్యో నాస్తి భువి ప్రకృతో [illegible] ఇది న్యాతనృతా ప్రత్యయం
పాపం దేవతు వక్రనాసయమినా సర్వే వయం వంచితాః.

(ఇతి రోదితి)

జం — కుత స్తే రుదితం? న స్వీకరోసి కౌలమతం ప్రవేక్ష్యతోఽపి తవ స ఏవ గురుర్భవిష్యతీతి సంతోష్టవ్యం తదేహి! నవీజల మాహాత్మ్యే గురవే దేహి

జంబు—(స్వగతము) బాగు! బాగు! కథాకథనము ఆనందకరముగ నున్నది. (ప్రకాశముగా) నీవా? నీభార్య యుక్తమతిస్త్రీ కాదా! ఆమెయందు నీ కవిశ్వాసమేల?

కాస—(కోపముతో) నీభార్య మఱియొకనిచే విషయింపఁబడుచున్నదని తెలిసిన నీవు దానిపై నెట్లుందువు?

జంబు—అటులైన నీభార్య నేనైన విషయించుట నీవు తెలిసినదా!

కాస—అబ్బో! ధర్మసూత్రము. ఒకటియేల! అనేక నిదర్శనము లున్నవి. దీని యొక గాథ వినుము.

మ॥ ననుఁగన్నప్పి తదీయభార్య నొకఁడు—వ్యాసుంబుగా దొంగునం
చనుచున్నాంచి మృషాప్రయాణమునకై — యర్ధరాత్రి కేవచ్చియుం
టను జొంగని దీప హాస్పెనది. యే దంపాగినో చూచు జే
తిని శ్రీకర్ణ గోన తేమగల్లి పృథులా — స్తంభుబునో మొక్కలన్

జంబు—బాగు: చేతికి దొరకగనే శిక్షించుట వ్యాపకమై పాకవము చేసితివా?

కాస—లేదు. అంతవరకు జరుగలేదు. ముఖమేమి తెల్లవడి కోపగ్రస్తుఁడై వాఁడు నారాయి పై నొక్క గ్రుద్దుగ్రుద్ది పారిపోయెను.

జంబు—ఇదియా వృత్తాంతము? అటులైన నీభార్య నమ్మదగినది కాదు. వైదిక భ్రష్టుడవయితివి గాన నికముందు నీవు కౌలాచారము ననుసరింపుము. పెద్దలు కూడ నిట్లుపదేశించుచున్నారు.

తే గీ. వైదికాచార మందు వి — భ్రష్టుడైన
వాఁడు కౌలమతమున జే — ర్పంగఁ దగును
తన్మతంబును భ్రష్టుఁడై — తేరు వాఁడు
రౌరవం బను నరకంబుఁ — జేరఁ దగును.

కాస—(సంతోషముతో) నాకుఁ జెప్పుచున్నావా నీవంచు చేసితివా!

జంబు—నేనే కాదు, మనగురువగు వక్రనాసస్వామియును.

కాస—ఓహో! దొంగముండకొడుకు వక్రనాసయును పాపుడుఁడా?

ఆ. వె. శ్రౌతవేత్త వేద — శాస్త్రంబుల్ జదివించు,
స్మృతులెఱుంగు కర్మ — తతి నొనర్చు
నిట్టి ప్రవర్తనుఁ డిల నొండు లేఁడన్న
దొంగవాఁడు ... — ... (అని యేడ్చును)

జంబు—అపాత్రుఁడా! కౌలమతము చేరుట గూడ నకేడే గురువగుమన్నందులకు సంతోషింపవలసియుండ, దుఃఖపడనేల? లెమ్ము. నవీటల ముందెచ్చి గురునకొసంగుము.

కా—తథాస్తు. (ఇతి నిష్క్రాంతః)

జం—అహ మపి గురో రస్యైహోత్రహోమా దనంతరం శాస్త్రోపాతావసరం ప్రతీక్ష్యే (ఇతి పంచాంతరే స్థిత్వా, (శ్రుతి మభినీయ) కస్యేదం గదిత మాకర్ణ్యతే! (పురతోఽవలోక్య) సఏవాస్మద్గురో రభ్యంతరో దీర్ఘదంతః క్వ చన రథ్యాకోణే నిషద్య పర్యంక బంధసవేలితబాహునశిఖా స్తకో రోదితి భవతు, ఉపసర్పామి (తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టో దీర్ఘదంతః)

దీర్ఘదంత—

శ్లో. తైలాభ్యంగన మలంభయం శుభతరై రంభోభి రస్నాపయ
సస్నేహం శుకతుండకోటికుటిలాతామ్రైః గ్రఖై రాలిఖం
ధూపై శ్శశ్వ దధూపయం సురభిలైః కాలాగురూత్థై రహ
యామేకా భృశ మాయతా మమ శిఖా త్రేతి హ్యాత్తామతి.

జం—(ఉపసృత్య) అర ! కే నేదలక్ష్యతాం?

దీర్ఘ—కిం వత్సో జంభుకః ? తర్హి శ్రూయతాం. వత్స ! యజమాన స్యాగ్నిహోత్ర భపసకోణేదీపోఽశమనఘుతతమసివితత్యశయ్యా ద్వితీయపత్న్యాశ్సహానిసీథే శయతావానస్మి.

జంబు—తతస్తః

దీ—తతశ్చ

శ్లో. దృష్ట్వాతంగృహమాగతం మయిభియాశయ్యాంవిహాయూంచి రా
దూర్ధ్వజ్ఞా వుపవిష్టవ త్యవసనే గత్వా కుసూలాంతికం,
వక్రైర్నాఖుధియా బిడాలహతకో జగ్రాహ మే మేహనం
మ య్యాక్రందతి తత్ప్రికర్షతి దదాజ్ఞాఽస్మి కోలాహలమ్.

జం—అయి మహాపాతకిన్ ! బిడాలహతక ! త్వ మే వ్యాసస్య శిఖాచ్ఛేదాయ విధినా సృష్టోఽసి ? తత స్తతః

దీ—

శ్లో. తతశ్శిఖాం మే కుపిత శ్చకర్త
వేదీగతం స వ్యథితిం గృహీత్వా
అస్మా న్నిదం సా మమ భాగ్యరేఖా
యదుజ్ఝితం మేహన మ్రపలాయు.

జంబు—స కేవలం తవ, కింతు పురసుందరీజనమదనమందిరాణామ్,

కాస—అట్టే (అని నిష్క్రమించును)

జంబు—నేనుగూడ నుండు హోమాదికర్మల నిర్వర్తించి, శాస్త్రపాఠము చెప్ప సమయము (బహిర్భూమికేగిన కొంత నడచి, వినుట నభినయించి) ఈ రోదనధ్వని యెవ్వనిదై యుండును? (ముందునకు జూచి ఓహో! గురుతుల్యుడగు దీర్ఘదంతుడు వీధి యరుగుమూల గూర్చుండి కోయబడిన జుట్టును తొడపై బెట్టుకొని యేడ్చుచున్నాడు ఏమిది? కనుగొందుగాక. (సమీపించును)

దీర్ఘదంతుడు—(ప్రవేశించి)

శా. తైలాభ్యంగన మాచరించి, పరిశు—ద్ధస్నానముం జేసియున్
లీలన్ బ్రేమముగుల్కు-చల్కనుకు పో—ల్కి-ంగల్గు నాగోళ్ళతో
కేలన్ దివ్యసుగంధధూపముల వి-క్షేపంబుచే నార్చినా
వ్రేలుంగ్రొమ్ముడికోసిపోయె నకటా! — భేదిల్లునాప్రాణముల్.

జంబు—(సమీపించి) అయ్యవారా! ఈ యాపత్తు నీ కెవరివలన దటస్థమైనది?

దీర్ఘ—నాయనా! జంబుకుడా! నీవేనా? వింటివా? యజమానియగు గడుకంపుని యగ్నిహోత్రగృహములో నొకమూల దీపపుగాంతినిగూడ కప్పివేయ దగిన కారుచీకటిలో నతని రెండవభార్యతో బరుండియుంటిని.

జంబు;—తరువాత

దీర్ఘ—మేము రసకందాయపు బట్టలోనుండగా నతడు నగరినుండి తిరిగివచ్చి రెండవ భార్యనుగూర్చి యనుమానించి, మే మున్న చోటికే వచ్చెను.

మ. అతఁ డా యగ్నిగృహంబుఁ జేరఁ గని భీ — తాత్ముండనై శయ్యపై
డి తదంకంబునగా పైకిందమొలమొం — డిన్గొంతుకూర్చుండ నా
యతడై వ్రేలెడు నామచుల్ల నెలుకా — యన్ భ్రాంతిఁ ద్రోఁజాపుపి
ల్లి తటాల్బట్టఁగ నేను మెల్లోయనఁజె — ల్లెన్నాకు గూఢకత్యముల్.

జంబు—ఓసీ! దిక్కుమాలినపిల్లి! నీవే యీమహాత్ముని సిగదబు పడుటకు ముఖ్యకారణముగా బ్రహ్మచే సృజింపబడితివి. తరువాత;

దీర్ఘ—

గీ. భగ్గుమని లేచి వేదిపై — స్వధితిఁ దీసి
కోమలంబైన నా జుట్టు — గొటిగివైచె
నిది యిటుంచుము నా భాగ్య — మిది వయస్సు
కోయ కించెను నా నా చుల్ల — కాయ నతఁడు.

జంబు—అది నీ భాగ్యమనుట కంగీకరింపను. ఇంక పురమందరికి త్రికోణముల మహాదృష్టమని చెప్పవచ్చును.

శి—వత్స! యుక్త ముక్తం;

శ్లో. ప్రతి[illegible]తి శిష్యాలూనా శాఖినీవ దినేదినే.
ఏ [illegible] లూ[illegible]ంతి[illegible]ప్యాపి శేషః ప్రతి[illegible]హాతి.

[నై పథ్యే

భో భో పణ్డితాః!

శ్లో. శ్రోతవ్యాని శాస్త్రసిద్ధాంతపక్షాః
దుఃఖధ్వంసం గౌతమో మోక్ష మాహ,
అజ్ఞాన ధ్వాంతకాయ మేకే వదన్తే
స్వాత్మానందస్ఫూర్తి రిత్యామనంతి.

జంబు—అన్నా! మహా[illegible] వక్రనాసయమీ [illegible] శాస్త్రాణి [illegible]ర్ణయతి. తత్ గమిష్యా మహం.

శి—అహ మప్యాగమిష్యామి ప్రియతమస్యాపి స[illegible] శిష్యస్య[illegible]దుఃఖ మపోహితుం. (ఇతి నిష్క్రాన్తౌ)

జం—ఏవం కిల —

శ్లో. ఫాలే వహ్నిపి దోర్యుగే చ ధవళం
భస్మత్రిపుండ్రం వహన్
కర్ణే పద్మపవిత్ర ముష్ణవలయం
ధౌతాంబరాలంకృతః
పర్యంకే వికీర్ణపుస్తకగణః
పట్టాంశుకోద్భాసితః
శాస్త్రార్థం మతాం [illegible] కథయతి
శ్రీవక్రనాసో గురుః.

(తతః ప్రవిశతియథానిర్దిష్టోవక్రనాసయమీ.)

వక్రనాసయమీ—

భో భో పణ్డితాః:

శ్లో. శ్రోతవ్యా వ శాస్త్రసిద్ధాంతపక్షాః
దుఃఖధ్వంసం గౌతమో మోక్ష మాహ ః
అజ్ఞాన ధ్వాంతకాయ మేకే వదన్తే
స్వాత్మానందస్ఫూర్తి రిత్యామనంతి.

దీర్ఘ—నిజము పలికితివి; నా శిష్యునకే ధనము వాటిల్లినచో. హాయిగా భోయించు
కొనుచున్న యూరిలోని యాదుకాంద్ర ధనము లన్నియు భోటు భోటుమని
పూజాపునస్కారములు లేక బూజుపట్టి పావా? చదివాక.

తే. గీ. నాటిగినను జుట్టు కాకిని – [illegible]
చుండునేగాసి మనుజుల – చుల్లకాయ
నటికివైచిన నుఱుల నె – న్నాళ్ళకైన
మొలచు టటి యెక్కడైనను – కలదె సఖుడ.
(నేపథ్యమున)

విద్యార్థులారా!

చ. వినుడు సమస్తశాస్త్రముల – వి[illegible]ల్
సు[illegible]శితబుద్ధి గా[illegible]డు – శోక[illegible]మోక్షమంచు వా
కొసియె నవిద్యవా[illegible]టను – కొందఱు మోక్షమటంచు బల్కిరా
త్మను ఘన మోద[illegible]ంగనుట – మాత్ర[illegible]కొందటిద్ధగన్.

జంబు—(విని) ఆర్యుడా! [illegible] చెప్పుచున్నాడు. నే
నటకు బోయెదను.

దీర్ఘ— ప్రియమిత్రునితో జెప్పుకొని దుఃఖమార్పుకొనుటకు నేనుకూడ వత్తును
(ఉభయులు నిష్క్రమింతురు.)

జంబు—(ముందుజూచి) [illegible].

సీ. ఫాలపట్టల – బహుళ[illegible]దెల్ల[illegible] భస్మ[illegible]ల్ – బాగ
[illegible] దక్షిణ[illegible] – [illegible] పవిత్రిం
బలంకృతిగ [illegible] బెట్టి బన్నైన తెన [illegible] – బస్తలం
[illegible]తెల్ల[illegible]దీర్చి[illegible] పురువి స్తృత ము
లైన – భుజ[illegible]చక్[illegible] – స్త్రమునుదాల్చి।

గీ. పుస్తకపుంగట్టు[illegible] దన – [illegible]కొని [illegible]చున్న ట్టితన
శిష్య – సం[illegible]తులకు। నెల్లశాస్త్రములను[illegible]ధించునడు గా।
నీ సఖుండగు శ్రీ వక్ర – [illegible]॥

వక్ర—(ప్రవేశించి) విద్యార్థులారా!

చ. వినుడు సమస్తశాస్త్రముల – విశ్రుతవాద[illegible] ఖండనల్
సునిశితబుద్ధి గానుడు – శోకవినష్టి మోక్షమంచు వా
కొసియె నవిద్య[illegible]నుటను – కొందఱు మోక్షమటంచు బల్కిరా
త్మను ఘన మోదముంగనుట – మాత్రమయంచు[illegible]కొందటిద్ధగన్.

(స్వగతం) మమ తు మతమే తత్—

శ్లో. లోలాక్ష్యాః స్మితముఖాయాః
గృహీత్వాధరం తత్క్షణాంబుజాత్,
నీవీమోక్షా దృతే మోక్షో
నాన్యః కశ్చన విద్యతే.

అపి చ—

శ్లో. ఆఘ్రాతం మదిరాసుగంధి రుచిరం
గృధ్వ్యా ముఖాంభోరుహం
తస్యాః కించ నిశేయ మాశు గమితా
తైస్తై ర్విహారక్రమైః,
స్నాత్వా ప్రాత రథ స్వయం ప్రయతవ
త్కృత్వాఽగ్నిహోత్రాదికం
శిష్యా న్పాఠయతా మయా జగ దిదం
హంతేతి సంధీయతే.

వక్ర—కిం సర్వై రవధృత శ్శాస్త్రసిద్ధాంతః?
శిష్యా—అవధృతశ్చ సోఽయం, మనుగృహీతా శ్చ వయం.
వక్ర—సర్వే శ్రుతార్థ పరిచింతనార్థం వివిక్తదేశ మాశ్రయంతు, కాపరస్తు నదీజలమానీయ వ్యగ్రహృదయో ఝడితి నిష్క్రాంతః, న జానే తస్య హృదయవైయగ్ర్య కారణం సద్వృష్ట శ్చే దిహ ప్రేషయితవ్యః.
శిష్యా—తథా. (ఇతి నిష్క్రాంతాః)
వక్ర—రేరే! హృదయ!

శ్లో. తా మా ప్రభాత ముపభుజ్య సరోరుహాక్షీ
మక్షీణసౌఖ్యజలధా వసి గాఢమగ్నం,
అస్మిన్ దినేఽపి న భవిష్యతి కిం తథైవం?
రాత్రౌ కుతో వ్రజసి తాప మకాండ ఏవ?

(విమృశ్య) నాద్యాపి నర్మసఖో దీర్ఘదంతో జంబుక, ప్రియశిష్యో వా ప్యాగత స్తేన. వాసల్లపిష్యన్ దినశేషం నేష్యామి?
జం—ఆర్య! దీర్ఘదంత! నిలూనశిఖం మస్తకం కృత్వా మనకు, ర్యాత్రభవతో వక్రనాసయమిన స్సమీప ముపసర్పామి

(తనలో నా నుతమిది)

తే. గీ. చీరవిప్పుటకై నేను — చెంగులాగ
బెదరిచూచుచు నవ్వుచుఁ — బెనఁగులాడు
చుండ, గృధ్రికరంబు నం — దుంటి కట్టు
చీర . డి వీడు టదె మోక్ష — సిద్ధినాకు.

మఱియు

సీ. మది కాపరీగు? — సుహితగృధ్రము ఖాంభోజంబు సారెకు
మూరు కొనుచు — పల్చని రెక లో — పల బిగించిన
గుబ్బ — చిన్ని చన్నవ నెదఁ — జేర్చి కొనుచు — బహు
సాంద్రనీలాశ — వ్సనమావృతం బైన పూకును దని
వార — నాకుకొనుచు — క్రిందమీదను బడి — శ్రమమం
చనిలు జవ్వనుని యూఁగఁగను దెంగు — లాడుకొనుచు

గీ. తెల్లవారిది యుదయన — తృప్తులఁ దీర్చి — యగ్ని వ్రేలిచి
శిష్యవి — ద్యావబోధ — మాచరించెడి నా చేత — నఖిలజగము
మోహపాశానబద్ధమై — పొలిచె నహహా!

(ప్రకాశముగా) అందఱకు శాస్త్రసిద్ధాంతము తెలిసినదా?

శిష్యులు—తమ కటాక్షమువలన తెలిసినది.

వక్ర—అటులైన చదివిన పాఠములను చింతన జేయుటకై వివిక్తదేశములకుంబొండు. కాసరుఁడు నవీజలము దెచ్చియిచ్చి స్వగ్రహ్యదయుడైపోయి మరల నగపడ లేదు. మీకు గనపడినచో నిటకుబంపుడు. అతని చిత్తవికారమునకు గారణ మరయ జాలకున్నాను.

శిష్యులు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమింతురు)

వక్ర—ఓ హృదయమా!

తే. గీ. ఉదయ మగుచాఁక రే యెల్ల — యుద మొఱర్పఁ
దృప్తికరముగ గృధ్రిఁ — దెంగి దెంగి
కానివేళల నిట్లు కం — గారు పడెదు
మఱల దొరకదొ యీరాత్రి — మైథునంబు.

(ఆలోచించి) నా నర్మసఖుడు దీర్ఘదంతుడు గాని శిష్యుడగు జంబుకుడు గాని యింకను రాలేదు. ఎవరితో మాటాడి పగలు గడుపుదును.

జంబు—ఆర్యుడా! దీర్ఘదంతా! భోడిగుండునకు ముసుగువైచి గురుని సమీక్షించుము.

దీ—తథైవ వానర! (ఇత్యాచరతి.)
వక్రి—దీర్ఘదంత! పరిష్వజస్వమాం.
దీ—(పరిష్వజతి.)
జం—అహో! నమస్తే
వక్రి—అభిమతేన యుజ్యస్వ
జ—ఆర్య! కథం కంటకకృతేన శిఖాచ్ఛేదే వ్యాకులమనా దీర్ఘదంతః
వక్రి—కిమనేన వ్యాకులోఽసి,

శ్లో. అజ్ఞాత్వా వనితోపమంత్రణ విధి
    జ్ఞా యాంధకారే గతిం
  భీమం యామిక మప్రతార్య మహతీ
    ర్భిత్తీ రనుల్లంఘ్య చ,
  అప్రాప్యాపి శిఖానికృంతన పునా
    రుహ్యాధికం సాహసం
  కః ప్రాప్నోతి పరస్త్రియా నిధువనం?
    మూర్ఖో విడానా మయమ్.

దీ—సత్య మే వేదం మయా తు మూఢేనైవ వృథాచరితం,
జం—ప్రియసఖస్త్వ మిదానీ మార్యస్య,
వక్రి—(దీర్ఘదంత స్యావకుంఠన మపాస్య శిరః కరేణ పరిస్పృశన్) అయే దీర్ఘదంత!

శ్లో. అధికపృథులనాసాకైతవా త్వగ్రభాగే
   సతత మపి మహాంతం చర్మదండం దధానః
   వితతపృథులరోమచ్ఛేదజశ్లక్ష్ణభావో
  వృషణ ఇవ మదీయో వర్తతే మస్తకస్తే.

దీ—అస్తు కో దోషః? భాగ్య మేవ పరిణతం మదీయస్య మస్తకస్య భవదీయవృషణేన సామ్యగిరా. ఏవం—.

శ్లో. ఘుసృణసలిలస్నానోపక్రాంతకుంకుమసౌరభ
   వ్యతికరవతి స్వైరాంభోజచ్ఛదోదరసోదరే
   శమనుభవితుంస్వస్యాస్యాస్యే ప్రవేష్టుమివాంతరం
   మదనసదనప్రాంతే గృధ్ర్యా రతేషు విచేష్టతే.

దీ—(అట్లుచేయును)

కర్పి—ఓహో! దీర్ఘదంతుడా? నన్ను గౌగలించుకొనవోయి.

దీ—(ఆలింగనము చేయును)

జంబు—గురువర్యా నమస్కారము.

వక్రి—అభీష్ట సిద్ధిరస్తు.

జంబు—దీర్ఘదంతుని చూచితిరా? గడుకంఠుడు తన జుట్టును కోసినందులకు మిగుల పరితాప పడుచున్నాడు

వక్రి—మిత్రమా! ఇంతమాత్రమునకే విచారపడుచుంటివా?

సీ. తెలిచి(గావలయుఁ గొం— తల బిగ్గ చందంబు తేలు పామనక
రే—ల్దిరుగవలయు — బంధింపవలె గస్తి— వాని కన్నంగన
నెత్తైన గోడల — నెక్క-వలయు — నాశ్రయింపఁగవలె—నధిక
సాహసికతఁ గోయించుకొనవలెఁ — గ్రొమ్ముడియును . జీర్ణింపఁ
గావలె — సెగసహాయిలతోడఁ దినియోర్వవలెఁ జెప్పు — దెబ్బలైన
గీ॥ నేర్పులెన్నింటినో యిట్లు — నేర్వకుండ — సౌఖ్యతమముగఁ
బరసతి — సంగమంబు — దొరకుమన్నంత దొరకునా — హాయన
కైనఁ — దెలఁగుకా యిది విటులకు —దీర్ఘదంత

దీర్ఘ—నీవన్నది నిజమే. బాలవిధవకు ప్రజాపతిని ప్రయోగించినతోడనే గర్భమై నటుల దాచలేక నే వేడ్చుచున్నాడను. అంతకన్న వేరేమీయూలేదు.

జంబు—నిజముగా నీవిపుడాఖ్యనకు ప్రియమిత్రుడవైతివి

వక్ర—(ముసుగుదీసి చేతితో దల దడవుచు) ఓయీ దీర్ఘదంతా!

తే. గీ. కచములను గోసివైచిన — గుడుసుశిరసు
ముందు నాశిక యను మిష — మొద్దఁదాల్చి
చెలువుఁడా! పెద్ద దగుట భాసిల్లు చుండెఁ
గమ్మమైనట్టి నావట్టు — కాయ చాయ॥

దీర్ఘ—అగుగాక! నీవ్రణములు నా శిరస్సును బోలి యుండుటకన్న నవ్వ్యే మేమున్నది? దబ్బకాయగుత్తి వలె వేలాడు నీవ్రణము పవిత్రవస్తువు కదా! తగులుకొని యాందములఁ గ్రుమ్మినట్లు కుమ్ముటచే నీవు గమ చింతివో! లేదో! కాని యిది,

చ॥ జలకము లాడుచో సలిల — సంకలితాంబురుహంపుమాపరీ
మళయుత హేమపద్మనిళి — ముంగాలమై పొలుపారి పూను ప్ర
క్క-ల నిటు నట్లు దొరుచును — కామరసంబు వాని పూవులో
పల లెటులైనఁ దూఁటెషు నా — పాయము నిట్టిదిచూచుమిత్రమా

వక్ర—(సహర్షం) దీర్ఘదంత! క్వ పున రత్యాత్ర సులభం తవచాటుపాటవం
తథాపి గృధ్రపరిసంగేన స్మారితం శృణు ధూర్తాధిపత్యవృత్తాంతం!

దీ—సఖే! వక్రనాసయమిన్! అవహితోఽస్మి.

వక్ర—

శ్లో. యావ ద్వ్యామదృశం మదంసయుగళన్యస్తోరురంభాయుగాం
ఖట్వాయా ముపవేశ్య కామసదనం తస్యా లిహే జిహ్వయా,
తావ న్నృత్యా మదా దివ ప్రముదితో ధూర్తాధిపత్యం సఖే
తన్మూత్రాంబుమహాభిషేకవిధినా దేవః ప్రసూనాయుధః

దీ—సత్యం ధూర్తాధిపత్యే భవానభిషిక్తః

జం—అయ మేవ జాజా త్యస్మద్గురు స్తృతీయపురుషార్థస్య పారమ్యమ్.

వక్ర—(సాపత్రపం) శృణు దీర్ఘదంత! శిఖాచ్ఛేద ఇతి కృత రోదనకళత్ర యావి
కిల గూఢః రాజపరిగృహీతా మపి గృధ్రిం.

దీ—అస్త్వేతత్; ప్రకాశే సతి మహత్కష్ట మేవ్య తీతి విభేమి

జం—దీర్ఘదంత! కుతస్త్వం బిభేషి? శ్రోతవ్య మార్యవచనమ్,

వక్ర—తదిదానీమ్,

శ్లో. పశ్చాత్కంబళరజ్జుభి ర్మమ భుజావాబధ్య లూత్వా శిఖాం
ఇంగాలేన ముఖం విలిప్య తిలకాం స్తత్రైవ కృత్వాఽసితాన్
పార్శ్వోద్ధూతపలాశచామరకరై స్సైనాతిస్త్రాన్వితం
మాం రథ్యాసు నృపః ప్రదర్శయతి చేత్తాన్యస్తే తదా సద్గతిః

[ప్రవిశ్య కాసరః]

కా—భవత్యేవమ్!

(జంబుకదీర్ఘదంతౌ విహస్య) కాసర! కి ముచ్యతే?

వక్ర—మూర్ఖ! కి మాత్థ?

కా—న కించి దస్యత్. త్వయైవ కించి దామంత్రితం,

వక్ర—కాసర! కిం తత్కథయ?

కా—

శ్లో. 'భవ త్వేవం వచస్సఖ్యుః సోపంక ఇతి దేశికే'
పృచ్ఛేయం రహసి ప్రాప్తే గురు మేవ బిభేమి కిం?

ఇతి

వక్ర—(స్వగతమ్) ఏ దేత త్కాసరస్య హృదయస్థై యద్భ్య కారణం (ప్రకాశం)
జంబుక! ప్రకటితా మే పామరదశా కిం కాసరాయ కథాన్యయ?

వక్ర——(నవ్వి) నీవాక్యచాతుర్య మిట్టి విషయములం గాక మరెక్కడ కానిగ్వృద్ధి సంగమపరిశంకచే గతిరాత్రివృత్తాంతము జ్ఞప్తికివచ్చినది. వినుము
దీర్ఘ——సంసిద్ధుండ నైతని, చెప్పుము.
వక్ర——ప్రియురాలి తొడలను నా భుజముపై బెట్టుకొని మంచముపై గూరుచుండి భగమును తనివిదీర నాకుచుండగా మన్మథుడు సంతసించి ధూర్తాధిపత్యమున నన్ను బట్టాభిషిక్తుని జేసెనట, నాసకియ మూత్రోదకము జర్రున నాశిరముపై కురియించినది.
దీ:—— నిజముగా ధూర్త రాజ్యాధిపత్యము నె వహించితివి.
జంబు——గురువుకన్న కామపురుషార్థ పారవేత్త మరియొకడు లేడని చెప్ప వచ్చును.
వక్ర——(గర్వముతో) దీర్ఘదంతా! జుట్టు గొరిగించుకొన్నందుకే నీ వేడ్చుచున్నావు గాని, రాజుగారి లంజకే నేను రహస్యంగా తాళి బెట్టుచున్నాడను, చూచితివా!
దీ—— హాయిగా! నీ యిష్టమువచ్చినట్లు విషయించుచున్నానని పొంగిపడుచుంటివి కాని, యీ సంగతి రాజునకు తెలిసినచో ముప్పు వాటిల్లునేమో అని భయపడుచున్నాడను.
జంబు——దీర్ఘదంతా! ఎందులకు? నీవు భయపడు టెందులకు గురువుగారి మాట వినవోయి!
వక్ర——అట్లు రాజునకు దెలిసినచో నాకు

తే. గీ. శిరసు గొరిగించి చేతులు — విఱిచి కట్టి
బొగ్గుమసి పూసి సున్నపు — బొట్లుపెట్టి
యీడ్చి, వీధుల ద్రిప్పించె — నేని జేసి
యుగ్గలిసి యెంగు తిప్పున — కొప్పశిక్ష.

కాసరుడు——(ప్రవేశించి) —టులేకావలయును. అటులేకావలయును.
(జంబుక, దీర్ఘదంతులు నవ్వి) కాసరా! యేమనుచున్నాడవు?
వక్ర——మూర్ఖుడా! యేమంటివి?
కాస——మరేమియులేదు, నే నేదో మనస్సులో నాలోచించుకొనుచు పలికితిని:
వక్ర—కాసరా! ఏమది?
కాస——నా మిత్రుడు జంబుకుడు మన గురువు షండుడని చెప్పెను. ఆమాట రహస్యముగా గురువునే యడిగెదను. నా కేమి భయమా! అట్లుడుగ కున్న మీరుపాడిన "శిరసు గొరిగించి" పద్యము ప్రకారము చేయవచ్చునని అంగీకరించితిని.
వక్ర——(స్వగతముగా) అదియే యాతని హృదయ వికారమునకు గారణము. (ప్రకాశముగా) వత్స! జంబుకా! నేను షండుడనని కాసరునితో జెప్పితివా!

జం.— నహి నహి.

శ్లో. త్వయి వైదిక మూర్ధన్యే
కో వా పాషండతాం వదేత్ !
న హి సంభావ్యతే జాతు
శీతతా జాతవేదసి.

కా.—(శ్రుత్వా సక్రోధం) 'రేరే గురుద్రోహిన్! జంబుక! వయుభసేయా! మాం ప్రతి సాకూతం ఏవ నా గురు రిత్యుక్త్వా సంప్రతి నిపతితం కథయసి తదహం మస్తకమారస్యైవ శిరో హనుమాన్నిష్పీడయామి తే వృషణాన్,
(ఇత్యంతికేసు మాక్షిపతి)

దీ.— కాసర! మా సాహస్యం

జంబు.—(విహస్య)

శ్లో. భాగ్యం యత్ భక్తస్య సకో భవతా గృహీతం
నిష్పీడనాయ హాద ష్కజ మాగ్ధ్రతాగ్రం
వ్యాఘ్రాచరోయ సహా మన్యథానాలుండ శం
ముష్టిం నిపాత్య తవ వక్షసి సజకల్పమ్.

కా.—(సభయాలజ్జ ముపసృత్య, స్వగతం) కథ మూపసృత్య తానేన భార్యా జారి ణీతి? తదయం మయా న కోసయితవః అహో జాహుః—' మన్యజ్ఞేన ప్రకో పయే" ఇతి, (ప్రకాశం) సఖే! జంబుక త్వ సహ్య మే దుష్కృతం, మా ప్రకా శయ పురః రన్యల్లలాప ప్రణనిమిత్తం చరితం.

దీ.—(స్వగతం) కిం తద్భపితు మర్హతి? అస్తు ప్రతారయామి కాసరం (ప్రకా శంగా) కాసర! తదహం జనామి,

గా.— సలజ్జం జంబుక మాఖ మవేక్ష్య కథ మస్మై కథితం దివాస్యానురాగ నిమి త్తం కరభచరణఘాత మాలాబూస్తన్యాః?

(సర్వేఽపహసంతి కాసరస్తు సలజ్జస్తిష్ఠతి)

శస్త్రి.—క్రోధ మారోస్య జంబుక! శ్రోత్రియపుత్రి శ్శుభాచార శ్యైత్యేతావంతం కాలం శిష్యత్వేన గాసరో మయా గృహీతః; సంప్రతి సభార్యస్యాప్యస్య వృత్తాంతశ్రవణేన పాషండమండ ప్రవేశాక్షమి మం పరిత్యజేయం.

గా.— గురు రేవ మాహ? ఇతి రోదితు మారభతే?

జం.— శిక్షాయ సఖే, రోదనేనాలం, ప్రఖ్యాతా వరబాధద్వాయ మితి గురుం ప్రణమ

జంబు-లేదు. లేదు.

తే. గీ. ధరణి వైదికలోకమూ — ర్ఖుడ్వు నిన్ను
నెపుడు పామరుండనని న — చింపలేదు
భయకపాట్యలజ్యాతిపాత్రి — చయము నందు
శ్రేష్ఠభావము నూహించు — జనుడు కలఁడె?

కాస(—కోపముతో) ఓరీ! గురుద్రోహీ! లంజకొడకా! ఇంతకుముందే మన గురువు పామరుఁడుఁడని చెప్పి యిపుడు తప్పుకొనుచున్నావా? చూడు. ఆంజనేయుఁ డక్షయకుమారుని మెడ నలిమినట్లు నీ వృషణములం బిసికి వైచెదను. (గూడ్డనూడఁ దీయును)

దీర్ఘ—కాసరా! కోపింపకుము.

జంబు—వట్టకాయ వదలెదవా? చచ్చెదవా? వెనుక చెప్పుడో.

ఉ. ఇంపుగ నీదు భార్యను ర — మించెడు జారుని మేఢ్రదండము
దెంపఁగఁ జూచు నిన్ను తెగ — దిమ్ముగ నోయను గ్రుద్దిపోవు నా
పెంపుననాడు బీజముల — వీడక గట్టిగ నొక్కెదేవి నీ
జంపెద వట్టకాయ విడు — మూ! యమలోకము నీకు దగ్గఱెస్.

కాస—(భయలజ్జలతో తొలఁగి తనలో) వీఁడు నాభార్యను అంకుఁబోతని యంద తిలోఁ జెప్పలేదుగదా! వీనికి కోపము గల్గి పరాదు. తన గుట్టెఱిగిన వానితోఁ గలహింపరాదను పెద్దలమాట వ్యర్థము కాదు. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! క్షమింపుము, ఎఱుఁగక చేసితిని మొగముపై గాయము మాట మాత్రము వెల్లడింపకుము.

దీర్ఘ—(స్వగతము) ఈవృత్తాంత మేమై యుండునో! అయినను వీని నూఁపి చూచెదను, (ప్రకాశముగా) కాసరా! ఆదంతయు నేనెఱుంగుదునులెమ్ము.

కాస—జంబుకా ! నన్ను గాడిదతన్నిన యీ యుదంతమంతయు యలాబూస్తని నీతనితోఁ జెప్పినదా యేమి?

(అందఱు నవ్వుదురు. కాసరుఁడు సిగ్గునఁ దల వంచుకొనును.)

వక్ర—(క్రోధమును దెచ్చుకొని) జంబుకా! యోగ్యుఁడనియుఁ శ్రోత్రియుఁ డనియుఁ గాసరుని శిష్యునిగాఁ జేర్చుకొంటిని. ఇప్పుఁ డీతనియొక్కయు నీతని భార్యయొక్కయు చరిత్ర తెలిసినది. పాప దమతమునఁ జేరఁదగిన యీతని నిఁక విసర్జించెదను.

కాస—(ఏడ్చును)

జంబు—ఏడువకుము. ఈ రెండపరాధములను క్షమింపుమని గురువునకు మ్రొక్కుము

కా—ఇతః పరం త్వద్వచనం నాతిలంఘే. శపామి చ మమ వరమత్ప్రేయాస్పదాభ్యా దలాబూస్తనీ స్తనాభ్యామత్యాయతాభ్యాం గురుర్మాం యథా పరిగ్రహిష్యతి తథా యతస్వ (ఇత్యుక్త్వా గురుం ప్రణమతి)

వక్ర—వత్స! ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ! ఇతఃపరం పాషండో భవ! న మర్షయేదిహాం.
ఏవం చేన్నిర్భయం యభస్వా దలాబూస్తనీత్వయా.

జంబు- ప్రవేక్ష్య త్వయాం పాషండతాం.

కా—(సహర్ష ముత్థాయ, గురోః తిష్ఠతి)

వక్ర—జంబుక! కః పునరస్య భార్యాం యద్భవాక్?

జంబు-కో వా న జానే.

వక్ర—యాకిలి-

శ్లో భిత్త్వేలావృత హేమచందనతరుం
దేవేన కౌతుహలాత్
ఉత్కీర్ణేన మనోభవేన తరుణీ
యూనాం గృహీతుం మనః.

దీ—సఖే! సాహసపృస్యా యత్ఖారం జానామి కిం త్వహమేకదా నిశీథే—

శ్లో. ఆరోహ్యాంక మిమా ను రోజకలశా
వాలింగ్య రోమాంచితా
వాజిఘ్ర స్వదనారవింద మనఘే
బింబాధరాస్వాదనమ్.

కా—(సక్రోధం) కింత్వమేవ మే భార్యాజారః? తతః శిఖాంతే పోత్పిల్లుంఘామి (ఇతి కరాభ్యాం మస్తకం గృహీత్వా సవిస్మితం కేనాస్య నవ మేవ కృత్తా శిఖా?

దీ—కాసర! కృతం విచారేణ అపరాధవా నధ స్త్విష్టతి.

జం—(సభ్రూభంగం) కాసర! మాస్త్వితః ప్రభృతి తవ స్వపవదారవివేకః,

వక్ర—సఖే! దీర్ఘదంత! రక్షితవానసి కాసరం దుస్సహా వైదికాచార క్లేశమహాంధకారకూపపతనాత్, ఉపభుంక్ష్వ నిస్సపత్న మస్య గృహిణీం భవిష్యాం త్వసాపి కేతం యువతయో గృహిణ్యా.

కాస- ఇది మొదలు నీ యాజ్ఞను నీపాదసాక్షిగ నాకు పరమ ప్రేమాస్పదములై ప్రేలాడుచుండు ఆలాబూస్తని స్తనములసాక్షిగ మీఱను, గురువు నన్ననుగ్రహించునటులఁ జేయుము. (గురునకు నమస్కరించును)

వక్ర- వత్సా! లెమ్ము.

తే. గీ. ఇంక నాదయఁ గోరితి — వేని పరమ
పూజ్యపాషండమతమును — బూను మింక
నిర్భయత నా యలాబూస్త — నీ భగంబు
నిచ్చవచ్చినగతి విమ — యింప వచ్చు.

జం- గురువర్యా! పాషండమతమునంగీకరించును. ఈతని కటాక్షింపుము.

కాస-(సంతోషముతో లేచి గురునిప్రక్క నిలువఁబడును.)

వక్రి- జంబుకా! వీని భార్యను దెంగిన వాఁడెవఁడు?

జంబు- ఎవ్వఁడో నే నెఱుగను.

వక్ర- కాని యది మిక్కిలి చక్కనిచిన్నది.

తే. గీ. ఉతముఁ జేలవవల్లిక — లల్లుకొనిన
పసిడిచందనపుదీవె — పలపఁ ద్రుంచి
పశుచువారల హృదయము — ల్బలిమిఁబట్టి
కోరి నిర్మింపఁ బోలు నీ — కోమలాంగి

దీర్ఘ- నేనుగూడ మామూలుగా దాని విమయించు విటు నెఱుంగను. కాని నే నొక నాఁటి నడురేయి

తే. గీ. వలిదచనుదోయి పులకపు — ష్పములఁబూయఁ
గౌఁగిటంగ్రుచ్చి కలికి సం — కమునఁ జేర్చి
మోము చామరపూవును — మూరుకొనుచు
నధరపానంబుఁ జేసితి — నాసతీర.

కాస- (కోపముతో) నాభార్యకు రతుఁడవు నీవేనా? చూచు నీ జుట్టును గోసెదను (తలఁడదిమి) ఇదేమి! క్రొత్తగా బోడిగుండు చేయించితివే!

దీర్ఘ- కాసరా! విచారింపకుము. అపరాధము జేసినవాఁడు క్రిందనేయున్నాఁడు లెమ్ము.

జంబు-(బోమవాఁడితో) కాసరా! ఇది మొదలు నీకు స్వపరదార విశేషమక్కరలేదు.

వక్ర- సఖుఁడా! దీర్ఘదంతా! దిక్కుమాలిన వయిదికాచార బంధమునుండి వీని నుద్ధరించితిని. నీచిత్తమువచ్చినట్లు నిర్భయముగ నీతని భార్యను గొట్టుకొనుము కాసరునకు గూడ నిక వేలకొలది లంజలు దొరకుదురు.

కాళ— (స్వగతం) ఏకైవ షణ్మాల మలాభూస్తనీ. (ప్రకాశం) సంత ఇతుమాచారం నానుసన్యాందే.

జంబు—గురుం వినా కే పున రన్యే సంతః

కాళ—(సహాసం) సఖే! వక్రనాసయామి కిం? త్వద్వచనస్య పాతితోషికవస్తు ప్రదానకలాస్మి భవ త్వయం మమ సమాకుంచిత పంచాగుళీ క్షేపః (ఇతి శిరసి పాతయతి)

జంబు—(సహాస్య) దీర్ఘదంత! సహ కుంచితపంచాగుళీపాతధ్వని రేవ మే గురో శ్శిగసి కాసరపాషండమత ప్రవేశకల్యాణ వాద్యఘోష ఇవ.

వక్ర—(సానందం) సఖే! భవత్కృతతో౽గుం పంచాంగుళీ ప్రయోగః.

శ్లో. వీక్ష్యోపరితమధ్యే
భావస్యాతి మాతు మే జిత స్స్వ మితి,
గృహ్యాత్కృతం హి మూర్ధ్ని
స్మరయతి పంచాంగుళీ క్షేపం.

కా—జంబుక! సత్యవచనో౽పి.

వక్ర—వత్స! కాసర! కిం మాం పాషండం మన్యసే?

కా—(సవినయం) కీదృశస్తర్హి భవాన్!

వక్ర—వత్స! శుద్ధాచారో౽స్మి. స్వమతరీత్యా వయిదికమత ప్రవిష్టాను పాషండా ఇతి విదాంకుర్వంతు. తావతా కానోహానిః? పశ్య!

శ్లో. సన్యాగత్యా యోషితో హృద్య మాంసం
శక్యం భోక్తుం నామ యావ ద్యథేక్షమ్,
శక్తిః తూజ్యా శాంభవీ జీవితాన్న
సౌఖ్యం భూమౌ స్వర్గలోకాత్తుభూరి

కా—కుత స్తర్హి వయిదిక మతానుష్ఠానం?

వక్రి—జనావజ్ఞనాయ, తదేత దంధపరంపరయా జకద వయిదికాచారద్వేషి,

కా—అనుగృహీతో౽స్మి

వక్రి—వత్స! అద్యైవ శుక్రివారే గృహిణ్యా సహ దీక్షాం ప్రవిశ,

కా—కస్యోపదేశేన!

వక్రి—మత్కల్పస్య దీర్ఘదంతస్య.

కా—కుత ఏతం!

కాస—(స్వగతము) నా ప్రాణమున కీ బూస్తని యొక్కటె చాలును. (ప్రకాశముగా) సత్పురుష రీతియాచారమును హస్తింతురా ?

జంబు—గురువరంటె సత్పురుషుఁడైన లంజకొడు కెవ్వడు ?

దీర్ఘ—(సంతోషముతో, వక్రి)నాసా ! నీ వచనచాతుర్యమునకు బహుమతిగా నీ మొట్టికాయను గ్రహింపుము. (మొట్టును)

జంబు—(నవ్వి)దీర్ఘదంతా! నీ మొట్టికాయధ్వని కాసని పాషండమత ప్రవేశ మహోత్సవమునకై మంగళ ధ్వని యైనది

వక్రి—[ఆనందముతో] నీ మొట్టికాయ,

తే, గీ. నాతి యుపరతి సలుపుచో — నాకుఁ గాము
జలము వేగమె జిల జిల — జారిపోవ
నోడిపోతివి ఛీ ! యని హుంకరించి
తరుణి మొత్తిన దివ్యుఁడు — తలఁపుఁ దెచ్చె

కాస—జంబుకా ! నీవు నిజమే చెప్పితివి.

వక్రి—నేను పాషండుడని తలచు చున్నాడవా ?

కాస—(వినయముతో) తమ రెట్టివారో తెలియకున్నది.

వక్రి—నేను పరిశుద్ధాచారము గలవాడను. తమ మత ప్రకారము శుద్ధవిధవలు నన్ను పాషండు డనుకొందురుగాక. అంతమాత్రమున నేమియు హానిలేదు.

సీ. పరుసహావియులేక — వాంఛ గల్గిన యెల్ల కామినీమణుల కెం—
గంగవచ్చు । కడుపు పట్టినయంత — కల్లు మాంసంబును
మెక్కితందనమునఁ — ద్రొక్కవచ్చు । స్నానసంధ్యాజప — శ్ర
మము లెల్లను శమ్యతుల్యంబుగా దిగఁ — దుడువవచ్చు । జగ
దేకమాతనా — శాంభవీదేవిని నారాధనముజేసి — యలరవచ్చు

గీ. కోరుకొన్నట్టి సకల—మనోరథము ల ననుభవింపంగవచ్చు
నీ — యతులమతము — నందుఁ జేరిన స్వాఃపురా — నంద మెల్ల ।
భూతలమును నందె మనఁమిక — బొందవచ్చు.

కాస—అటులైన నీ కీ వైదికమతానుష్ఠానము లెందుకు ?

వక్రి—అంధపరంపరగా కౌలమతముతో ద్వేషించుజనులను మోహపఱచుటకు.

కాస—మహాప్రసాదము. ధన్యుడనైతిని.

వక్రి—నేడు శుక్రవారము గనుక భార్యతో దీక్షయందు ప్రవేశింపుము.

కాస—ఎవరి యుపదేశమున ?

వక్రి—నాతో సమానుడగు దీర్ఘదంతుని యుపదేశమున

కాస—ఎంతుచేత ?

వక్ర—శృణు కాపట! అస్మిన్నాచారక్రమే శిష్యేణ గురవే గృహిణీ దేయా న కేవలం సా, భగినీతనయా ప్రభృతయశ్చ । ఉనేన జారేణ ప్రథమం గృహీత్వా తవ గృహిణీ.

కా—ఆర్య దీర్ఘదంత! తర్హి గచ్ఛావః

దీర్ఘ—వక్రనాస! గమిష్యామి ప్రీతిం మయి స్థాపయతు భవాన్ (ఇతి ద్వావపి నిష్క్రాంతౌ).

వక్రి—వత్స! జంబుక! సంప్రతి వసంతోత్సవశ్చలతి దేవస్య శాఙ్గణ్య నాధస్య లక్ష్మీపతేః తద్దర్శనాయ సమేష్యతి గృధ్రి తత్రి గచ్ఛావః

జం—తర్హి మే కర మవలంబ్య పాదుకాద్వయ మిద మధిరుహ్యతాం.

వక్రి—(తథా కృత్వా కథం పశ్చిమద్వారపథ మవతీర్ణో భగవాన్ హరిః! యస్య శ్రూయతే వహ్నియంత్రతాళ్కారః (ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః)

జం—అత్రైవ హరినామావళీ ర్గాయద్భి ర్భాగవతపరిజనైస్సహాస్థూలకాయో నామ తపస్కరీ నమస్కరోతి భగవంతౌ కైటభాంతకం. కిం చ—

శ్లో. విమలవసనావగుంఠిత
ముండితశిరసః ప్రరూఢపులకాంగ్యః
హరినామ బాలవిధవా
భాగవతాన్ గాయతోఽనుగాయంతి.

వక్రి—పశ్య! జంబుక!

శ్లో. సంబాధం విధవానాం
ప్రవిష్టవా న్నేష తరుణభాగవతః
భుజకూర్పర భాగాభ్యాం
ప్రమృశతి పార్శ్వస్థయో స్తనౌ వధ్వోః

కథ మత్రైవ త్వత్సుహృదః కాసరస్య ప్రేమభూమిః కలాబాస్తనీ!

జం—ముమభిజానతీయం దేవదర్శనాయ.

వక్రి—అట్లడుగరాదా ? మా యాచారక్రమము నందు మున్ముందుగా శిష్యుండు తనభార్యను గురువునకు సమర్పించుకొనవలయును. ఒక్కటియే కాదు. గురువునకు తుష్టిచేయు సమర్థతఁ గలిగి లేపనముగలవాడై కోరిన మొదలు నక్కచెల్లెండ్రను కుమార్తెలను గూడ నొప్పగింపవలెను. కనుక ముందుగా నీ భార్యను వినయించి యున్న పాత్రతమిడ్డదే గనుక నీతని కుపదేశము గ్రహింపుము.

కాస—ఆర్యుఁడా! దీర్ఘదంతా! మనము పోవుదము రమ్ము.

దీర్ఘ—వక్రినాసా! వెళ్ళుచున్నాను. నాయందు దయ యుంచఁగోరెదను.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

వక్రి—వత్సా! జంబుక! కారుణ్యానాథుని వసంతోత్సవము జరుగుచున్నది. కావున గుడి తప్పక రాఁగలదు. దానిని చూచుటకై మనము కూడ పోవుదము రమ్ము.

జంబు—సరే! నా చేయిఁ బట్టుకొని సావుకొళ్ళను దొడుగుకొనుఁడు.

వక్రి—(అపరిహారముగాఁ గొనుచుండుకొని) అగ్ని యంత్రరావాకారము వినఁబడు చున్నది. భగవానుఁ డప్పుడే పశ్చిమద్వారమున వేంచేసెను.

(ఇద్దరు నడచు చున్నారు.)

జంబు—ఇదిగో! యిచ్చట హరికీర్తనలఁ బాడు భాగవతులతో స్థూలకాయుఁ డను సన్యాసి కైటభమర్దనునికి నమస్కరించుచున్నాఁడు. ఏ జీయు సృష్టి విచిత్ర మేమోగాని, సన్యాసుల కిట్టి పిడిరాళ్ళవంటి బాలవిధవలే తటస్థ పడుదురు. గురువర్యా.

తే. గీ. తలను నున్నఁగ గొఱిగించి — చెఱువపైని
మునుఁగు వైచిన విధవలు — పులక లొప్ప
భజనఁ జేయుచున్న యా — భాగవతులఁ
గలసి పాడు చున్నారు — కాంచినావె!

వక్రి—జంబుకా! చూడు.

తే. గీ. బాలవిధవతో నల్ల — భాగవతుఁడు
చేరి కుచములఁ దనువు — మోచేతికోడ
నెఱుఁగ నట్లుగ నొక్కుచు — నెట్లు పొంగి
పడుచుఁ బోవుచు నున్నాఁడో — వానిఁ జూడు॥

ఓహో! నీ మిత్రుడు కాసరుని ప్రేమభూమి యగు నలాబూస్తని యిచ్చ టనే యున్నదే!

జంబు—దేవదర్శనమునకై బయలుదేఱి చున్నది. అబ్బా! దీని చన్నులు కోయ బస్తాల వలె నెట్లు మోసికొని పోవుచున్నదో! (నవ్వుచు)

శ్లో. అస్యాస్స్తనౌ పరిలంబౌ
గతిర్నిరుద్ధ ఇతి జానునీ తుదరః,
తే అపి తాడయతస్తా
వనుచరరోధో న యుక్త ఇతి.

వర—
శ్లో. ఉత్సంగ మారుహ్య నిశాస్వముష్యాః
వక్షోరుహాభ్యా మధికాయ తాభ్యాం.
అచ్ఛాద్య రాత్రిం నిజ ముత్సహేత
శీతం విజేతుం న తు తే సమర్థాః.

జ. బు—(విహస్య) స్థూలకాయో నామ యతి రలాబూస్తనీ మస్య హాతి, న పునః కాసరః

శ్లో. అత ఏవాస్య పశ్యాను
వేధసం న సుమేధసం.
యేన తౌ యోజితౌ న ద్వా
భేరీ స్త్రీ దుందుభిః పుమాన్.

వర—యద్యథా యోజితౌ తస్మై——
శ్లో. పీరాయితాత్మయదశాసు వశాయితాయా
వక్షః స్వకీయ మమునా యతినా త్వముష్యాః,
ఏతస్య కుక్షి మభితః కుచయో ర్ద్వయీకం
పృష్ఠార్పితా మనడుహో౽నుకరోతి గోణీం.

జం— (విహస్య అన్యతో దర్శయిత్వా) ఏతా హారసేవాసరం పరితః కాంతే హారిణాక్ష్యః

వర—వత్స! భవతా సాధు సాఫల్య మనాయి మే నయన ద్వంద్వం.
యతః——

శ్లో. పశ్చాల్లంబితనీలవేణితిలకాః
పాణిక్వణన్నూపురా
స్సంవ్యానాంతరసూచితస్తంభరా
స్తాబూలరక్తాధరాః,
రేఖాచంద్రరుచాపరిష్కృతనసా
మాలా మృదా శ్వేతయా

తే. గీ. చనులు వ్రేలాడ సదున నీ - యని కతమున
ముందునకుఁ బోవు మోకాళ్ళు - పొడువఁ జొచ్చె
ననుసరించిన సారల - నాసఁ గూడ
దనుచుఁ జన్నులు మోకాళ్ళ - నదుముచుండె.

వశి-

తే. గీ. చలిదినముల లంక రేల ను - త్సంగ మందుఁ
జేరి శయనించి దీని వ - క్షోజహాములఁ
గప్పుకొని నిద్రపోయినఁ - గాసరు నికఁ
జేర వెఱచును గాటంపు - శీతబాధ.

జాబు-(నవ్వి) సెబాస్! కాసయన కేమి గాని, స్థూలకాయుఁ డను సన్యాసి యీయలా బూస్తనికిఁ దగి యుండును.

తే. గీ. భేరివలె నున్న దీనాభి, - వీఁడు దుంప
భిని విడంబించు దీనితో - వీనిఁ గూర్చి
కన్యముగఁ జేసెఁ గావున - నబ్జయోని
యువక లెవక యటంచు నే - నాత్మ నెంతు.

వశి-

చ. హితమతి బ్రహ్మ యీతనికి - నీసతికిం జతఁ గూర్చి యున్నచో
వతని యురమ్మునందుఁ బడు - పాయితలీలల దీని చన్నులా
యతగతి రెండు ప్రక్కలకు - నాగఁగ మూపుల రెండుగోణు ల
న్నితముగ మోయు గిత్తకర - ణిం దలపించునుగాదె జంబుకా.

జంబు-(నవ్వి, వేడకతోఁ జూపుచు) ఈ కురంగాక్షులు హరిసేవావసరములకై తమక పడుచున్నారు.

వశి-వశ్రా! కన్నులన్నందులకు నేటికి సాఫల్యము కలిగినది. ఏలన?

సీ. దూమెఱుంగులు వెట్టి - దువ్వివెచిన కీలుజడపిఱుందులు పైన -
బడినటింప - తోలకాఁడు పైఁటనం - చుల నుండి కాన్పించు
చన్దోయి కమలకు - వి న్దోసర్ప-లలితంపుటడుగుఁద - మ్ముల
గీలుసలచిన యుందెలచప్పు డా - నందమొసగ పాశర్దరా
గచ్చాయ - లనంగఁదాంబూలికారాగంబు పెదవిపై-రంజిలంగ

గీ. స్వేతమ్మృణ్మయ మైన జా - బిల్లి రేఖ - నొసట వెలయుఁగఁ

దృశ్యంతే పుంశ్చోత్ఫ తాంజనదృశో
రామానుజీయాంగనాః

(సవిమర్శమ్)

శ్లో. న ధేన్వే రమయతి నిత్యమ పత్యప్రాప్తాః
తద్భ్రాన్త్యాపి ఘటయంతి గూఢ మేతాః,

జ —(విహస్య) కిం తావ దేవ ? అపి తస్మై క్రియతామ్.

శ్లో. జామాతృశ్వశురపత్న్యన్వవాతులాదీన్
స్వచ్ఛందం పునరపి గంతు మర్థయంతే.

వక్రి—అత్ర తరే ద్వైతాం కి మన్యా అపి శృంగారణ్యః ?

జం—భవతు దద్దృశ్యతాం పురస్తా దార్యేణ. ఏతే ఖలు.

శ్లో. శిష్యా లక్ష్మణదేశికస్య నిదమృత్స్పందప్రస్ఫురన్మాత్రయః
సీమాచిహ్నా మహోపలా ఇవ బక నావ్యామ కవిత్వం కయః
పాణిస్థనాజవ్యాహతశ్రమజలా భాషాప్రబంధోక్తిభిః
ప్రాతర్మ్ల క్తనిరోధ మేవ సతతం సంరావణం కుర్వతే.

వక—జన్మస్థలాన్యేతాని జగత్ప్రతారణవిద్యాయాః యతః

శ్లో. గంతవ్యా దేశగమనావధి వేడికాయాం
పాథేయ మంథ మిషనీత మితో వారంతః
భోక్తుం కియ త్పథి తిరస్కరిణీం వితత్య
ధూమం వచామ ఇతి శుష్కతృణై స్సృజంతి.

కథ మత్రైవ మధ్వాచార్యమతాను వర్తినోఽపి పద్మాక్షజలిపుటా స్తిష్ఠంతి ?
ఏతే ఖలు.

శ్లో. ఏకాదశీతిపితు రాబ్దిక ముత్సృజంతి
ద్వాదశ్యసౌ తత ఇతి ప్యావసి గ్రసంతి,
దేవే నివేద్య చ విహాయసా చ కన్యాపిత్రోం
స్వాత్వా కృత్యం నిశి రజస్వలయా బ తాన్నమ్.

జం—అన్యాదృశ్యాః పున రేషాం ప్రకారః తథాహి.

శ్లో. వృతా భ వేతి గురుణా
దత్తం నిజపాదతీర్థ మేతస్త్రై
ఇత్యన్యపురుషభుక్తా
గృహిణీం గృహ్ణంతి నిశ్శంకమ్.

గటుకన్ ♦ మిసిమి దనర! విదుగో! చూడుము రామాను ♦ జీ
య యువతుల్! లేగుదెంచెదరు విటులు క్రి ♦ క్కిఱ్ఱి యింగ॥
(వివర్ణతో)

చ॥ దినదినమున న్బ్రియుండు వెడ ♦ దెంగుచునున్నను దూఱలేక యిం
గనలి వరాంగనలం గలసి ♦ కాముకులై రమియింత్రు మూఢలన్

జంబు — (వవిచి) అయ్యో! అంతయే నక్కాటిరా?

వినుమిక మూడు ప్రల్లుని గ ♦ నిష్టపిగా గదు వేడుకొందు రో
పిఁ గొలఁదిన్ యథాసుఖము ♦ పిక్కిలి దెంగుచుంచు వైష్ణవుల్

వక్రి — వైష్ణవ స్త్రీలకంటెఁ బ్రపంచమున శృంగారవతు లెవ్వరు?

జంబు — అగుఁగాక! ఈ మంద జూచితిరా?

మ॥ బకముల్ వైదిన రెట్టచారికలచే ♦ భాసిల్లు సర్వాంగులా
శ్రీగలంబుల్ ప్రతివోష్ఠు పట్టెలుగ స్వ ♦ చ్ఛస్నిగ్ధనామావళీ
వికసన్మార్జులు తాళవృంతధరులై ♦ స్వేదాంబువుల్ వాసి కు
త్తుకవీళ్లన్ ద్రవిడోక్తి నార్చెడిన దే ♦ తుంగధ్వనిన్ బ్రొద్దునన్

వక్రి — జగద్వంచనవిద్యకీ వైష్ణవులు జన్మభూములు.

ఉ॥ చేరఁ దలంచు వారికకుఁ ♦ జేరెడు నంతకుఁ జాలు నన్నమున్
గూరలు మాటఁ గట్టుకొని ♦ కొంత ప్రయాణముఁ జేసి దారిలో
చీరము నూగులో దడిపి ♦ జేసేద మంచు వచించి యీ దగా
కోరులు విప్రులఁ జేసి పోగ ♦ గుప్పునఁ జాపుదు రెల్ల వారికిన్॥

ఓహో! మధ్వాచార్యమతస్థులు వ్యాపారిపంతులవలె దారి నొగ్గి నిలువఁబడి యున్నవారు వీరు.

చ॥ హరిదినమందుఁ దంద్రడికిను ♦ నాబ్దికముల్ ద్వికయింత్రు. ద్వాదశీ
పరతమపుగా కాల మిది ♦ స్వల్పతమంబని వేకువన్ భుజిం
తురు, కడునుంగ లట్టి యువ ♦ తుల్ బచరించెడి వంటకంబుచే
గురుపితృదేవతార్చనముఁ ♦ గూడ చరించి భుజింత్రు మాధ్వకుల్॥

జంబు — ఈ మధ్వమతస్థుల యాచారమే వేఱు.

తే॥ గీ॥ పావనివిఖ్యాతి పడుచు శ్రీ ♦ పాదతీర్థ
మిచ్చి గురుఁ డాజ్ఞ యొసఁగిన, ♦ నెంత మంది
విటులు విమయించి విడిచిన ♦ వెలఁది యైన
సంగ్రహించును పతి దాని ♦ శంకమాని॥

వక్రః—కథ మేతే యా యువతయోఽపి సంక్షుభ్యంతి దేవ దర్శనాయ?

శ్లో. గండాభోగప్రతిఫలనటత్స్వర్ణ తాటంకభూషా
మల్లీ దామగ్రథితకబరీసారబాలాగ్రితమార్గాః
కుంకుమాంకస్తనతటభరాః కుంకుమక్షోదగౌర్యో
భాగ్యప్రాప్యాః కింవిస్మృత్య గతాంభా ఇతి కర్ణాటనార్యః

(పృష్ఠతో విలోక్య, ఆత్మ) కథ మద్వైతమతానుసారిణోఽపి విద్వాంసః
లోకానాం గర్హార్హ మిమం సేవంతే?

జం—ఆర్య! లోకవిరుద్ధ మివ మద్వైతమతం నామ.

ఋత—

శ్లో. నానుష్ఠాపయతి శ్రుతి స్మృతివిధీ
నారాధయ త్యచ్యుతమ్
శంభుం వా న నిమజ్జయ త్యపి సరి
త్స్వన్యేషు తీర్థేష్వపి
సత్యం బ్రహ్మ జగ న్మృషేతి వదనే
కుర్వా ద్వచః కేవలం
పాత్రః పాత్ర ఇతి ద్విజాన్ కలియతా
ద్వద్వైతవిద్యాశ్రమః.

వక్రః—యుక్త ముక్తం భవతా?

శ్లో. శ్రద్ధత్తే న విధీన్ స్వకర్మఫలదా
న్నిత్యార్చితుం నేచ్ఛతి
శ్రీశం శంభు మపి స్పృహాపకరణే
కోసిద్ధ సిద్ధా! ఇతి,
సంకల్పో భవబంధ హేతు రితి న
స్నాత్యేవ తీర్థేష్వహం
కర్తా నేతి వదన్ కరో త్యపి హితా
న్నద్వైతవాదీ బుధః

జం—(కతిచిత్పదాని గత్వా) అత్ర హి వైదిక జనమధ్యే తిష్ఠతి విష్ణుమిత్రః
ఆర్య! ధన్యోఽయం.

శ్లో. పాత్రస్సో యో వేదశాస్త్రా ణ్యధీతీ
నిత్యం యజ్ఞా నాచర న్నాతిధేయః,

వసి)— ఈ మధ్య స్త్రీ లందఱు గుంపుఁ గూడి దేశసేవకై పోవు చున్నారు. చూడు——

సీ॥ ముద్దులొలుకుడి చెక్కు ♦ టద్దాలమీఁద కెంపులతమ్మి కెం
జాయ ♦ లలముకొనఁగ। కుటిలఁగూర్చిన కుంద ♦ కుసుముం
పు దండల నెత్తావి వీధుల ♦ నింపి వెదకి జిలుఁగుంబయ్యెదల
సంధుల నుండి నిక్కుచునూచుకుచతటిజో ♦ బూచులాడఁ బదము
దనపుగర్వ ♦ భావరహస్యాలవాల్జూపుగతులును ♦ వ్యక్తపఱుప
గీ॥ కుంకుమక్షోదభాస్వర ♦ కోమలాంగు? లఖిలవిటలోక నైద
భాగ్యావతారు। లనఁగ నల్లదె యా దెస ♦ నరుగుదెంత్రు
నవ్యసౌందర్యవతులు క ♦ ర్ణాటసతులు॥

(వేఱొకదెసఁ జూచి) ఓహోహో! అద్వైతమతావలంబు లగు మహానుభావులు లోకానుగ్రహార్థమై భగవంతుని సేవించు చున్నారు.

జంబు——ఆర్యా! అద్వైతమతము కేవలము లోకవిరుద్ధమైనది సుమా! ఏలన——

మ॥ స్మృతివేదోదితసత్క్రియాదుల ననుష్ఠింపండు సద్భక్తిమై
మతిపూర్వంబుగ సంస్మరింపఁడుర మోమానాథుఁ, స్నానదా
నతఁ బుణ్యంబుల నాచరింపఁడు జగన్మిథ్యాత్వసంసిద్ధమున్
తతవాదంబుల మోసగించుఁ గదు, వద్వైతుండులోకంబుకున్॥

వసి)——నిక్కముగాఁ బలికితివి. అది నిజమే.

సీ॥ నిష్కర్మసిద్ధి ని ♦ ర్నిద్రముక్తి యటంచువిశ్వసింపఁడు వేద ♦ వి
హితవిధులు। నానావ్రతంబులు ♦ సన్స్వర్గంబు ల టంచు నర్చ
సేయఁడు హరి ♦ హరులమనిశి। భవబంధమునకు హే ♦ తు వ
టంచు సంకల్పమాచరింపఁడు తీ ♦ ర్థాదిసేవ। సిద్ధసాధ్యాది
సం ♦ సిద్ధవర్ణనమున నేమి కార్యం బని ♦ యోసడించు
గీ॥ కర్తయునుభోక్తయును నేను ♦ కానటంచుఁ॥ జెనఁటి కార్యము
లెల్లను ♦ జేయుచుండు। జగతి సకలలోక ♦ విజ్ఞానధనము।
దొంగిలించుట కద్వైతి ♦ దొంగగాఁడె?

జంబు——(కొంత నడచి) అచ్చటనే వైదిక మనమన్యమాన విష్ణుమిత్రుం డున్నాఁడు ఆర్యా! ఇతఁడు ధన్యుఁడు.

తే॥ గీ॥ వేకువ స్నానమాడు వి ♦ వేకయుతుఁడు
నతిథిపూజలఁ బచరించు ♦ నాహితాగ్ని

కాళి—(సాక్షేపం) కిముచ్యతే వైదిక జనపక్షపాతినా భవతా? శ్రుణు తావత్, ఏష కిల విద్వదమిత్రో విశ్వామిత్రః.

శ్లో. స్నాతి ద్విః శ్వర దోన వేద నిగమం
శాస్త్రేషు మూఢః క్రితుం
దంభార్థం కృతవాన్ ప్రహర్తు మతిథీన్
ద్వారే నిధత్తేఽంగనాం.
కుంత స్యాస్య కి మస్తి శిష్యజనతా?
కాంతోఽస్తు దాంతో స్వయం
పత్నీ తు వ్యభిచారిణీతి విదితా
సర్వైర్వృథా తే స్తుతిః.

శిం—(సభయం స్వగతం) కథం విశ్వామిత్రోఽప్యసూయాపదం మూర్ఖకలామాణే రస్య కళ్ళిదాసగురోః? హంత! హంత!

శ్లో. దర్శయంతి సతో దోషాం
శ్ఛాదయం త్యసతో గుణాన్,
అసూయాయాః ప్రభావేన
ప్రాజ్ఞా అపి మహాత్మసు.

(ప్రకాశం) ఆర్య! లోకవాదో మయాఽనుస్మృతః, పరమార్థతస్తు త్వదుక్తవిధ ఏవ విశ్వామిత్రః.

(తతః ప్రవిశతి శిష్యో విశ్వామిత్రః)

విశ్వామిత్రః— వత్స! వినయనిధే! సుప్రభాత మద్య దివ మస్మాకం. యతః—

శ్లో. లబ్ధా హి భగవత్సేవా
ప్రాణినాం పాపహారిణీ.
మహాన్తో బహవో దృష్టాః
పుణ్యాశ్చ ఫలరూపితః

అపి చ—

శ్లో. యేదృశ్యంతేఽత్ర పురుషా
స్సర్వే తే పాపమూర్తయః,

శిష్యులకు వన్నెయిడి విద్యఁ — జెప్పుచుండు
విశ్వామిత్రుఁడు శాంతిస — మృద్ధయుతుఁడు.

శాస్త్రి— ఏమి వాగుచున్నావు? వైదికపక్షపాతమున వట్టించితివి. కాని విశ్వామిత్రుఁడు విద్యాదమిత్రుఁ డని చెప్పవలెను. నీ యోగ్యత నే నెఱుంగనిది కాదు.

సీ. వరవేదసంవేది — తాఁ యజుర్వేదు తర్కాది శాస్త్ర
వ — ద్ధతుల మొద్దు యేదాది కివుపాఠము — లెలమి నేర్పినను
జేయునీక యజ్ఞమును బడా — యికినోఁ సర్వే! సతిథిసభ్యాగతి —
నావలఁగొట్టియును గుమ్మమున న — ప్ఠంచుము! ఫల
మేమి శాంతిదాం—తుల పేరి పెద్దా — ధర్మమును తెంబడి — ధ బిద్ధి

గీ. పైన గంగెద్దువలె శాల్వ — వైచి తిరుగఁగా సి వుంటకు
శిష్యుఁడో — శక్తుఁడును లేఁడు! బట్టువలె సల్పు నీసోత్రి — పాత
మెల్ల! విశ్వామిత్రుఁ యెదఁ జూడ — విఫలమౌను.

లంబ— (భయముతో, తనలో) మూర్ఖకులచూడామణి యగు వక్రనాస శాస్త్రాభ్యుదయఁ బరమపవిత్రుఁడు గూడ ననూయాస్థానమే కాబోలు! అక్కటా! అనూయాప్రభావ మెట్టిది!

తే. గీ. లేని దోషంబుల వెదకి — లెక్కసేయు
మంచిగుణము గ్రహింపక — మఱుఁగుఁ బఱచు
ధర ననూయాపిశాచంబుఁ — దగులుకొన్న
ప్రాజ్ఞుండైనను సజ్జన — ప్రకర ముంచు.

(ప్రకాశముగా) అయ్యాఁడా! లోకవాద ననుసరించి యట్లంటిని, కాని యథార్థముగా ఓఁడు నీ వని నమ్మి పట్టి బడుద్దాయి ము ఢకొండుకే!

(విశ్వామిత్రుఁడు, శిష్యుఁడు, ప్రవేశింతురు.)

విశ్వ— వత్సా! వినయనిధీ! మన కీ దినము పవిత్రమైనది ఏ లన?

క. దురితాపహారకం బగు
పరమాత్ముని సేవ దొరకె — బహుపుణ్యజనో
త్కరముల దర్శన మయ్యెను
వరసాధ్వీమణులఁ జూచు — భాగ్యము కలిగెన్.

వినీత—

క. ఈరచ్చఁ గలమహాత్ములు
నారాయణమూర్తిధరులు — నం దగు నీక నీ

ఉత్కృష్టమార్గయ ఏవైతా
లక్ష్యంతే యాశ్చ యోషితః.

వినయనిధి— విదితవేదితవ్యా స్తత్రభవంత ఏవ జానంతి న పున రన్యే.

విష్ణుమిత్ర— వత్స! దూరే వక్రనాసమునిః దృశ్యతే. త మతి క్రమ్య న యుక్త మస్మాభి గృహం ప్రతి నివర్తితుం.

యతః కిల—

శ్లో. అధిగతవేదశ్రోత్రస్మృతి రాఖ్యాతా చ శాస్త్రాణామ్
యజ్వా శమదమశాలీ వైదిక చూడామణి ర్భవతి.

వినయనిధి— ఏవమ్ప్రజాతయా తత్రభవతా ఽస్మి న్ననుసంధానం వస్తుతస్తు.

శ్లో. విద్యామద ఇవ తనుజానాం
విగ్రహవా నిహ నరః పిశునభావః
సాకార ఇవ వాంఛా
స్స భవతి భువి వక్రనాసమునిః.

విష్ణుమిత్ర— భవ తేవ్యం; క్వ పున స్సంభవంతి సర్వేగుణాః
(ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః.)

జంబు— ఆర్య! భవతం పశ్య న్నాసీదతి పశిష్యోప విష్ణుమిత్రః.

వక్ర— వత్స! న ముంచతి కిం వైధవేయః? ఇతి పరాఙ్ముఖ స్తిష్ఠతి.

విష్ణు— (ఉపసృత్య) భగవన్! వక్రనాసమునే! విష్ణుమిత్ర ఏష త్వాం ప్రణమతి.

వక్ర— (పరావృత్య ముకుళిత పాణి కాభ్యాం మవహస్య) మహాభాగ! మాన్యై వం చతుర్ముఖో ఽపి భవతః ప్రణామం దుష్ప్రాప జతే, కింపున ర్మానుషః?

విష్ణుమిత్ర— (అపవార్య) వినయనిధే! అభిప్రాయ స్తత్ర మస్య వచనం?

విన— బహిర్ముద మేవం, అంత స్తమన్యక్షం ప్రజ్వలనం.

వక్ర— విష్ణుమిత్ర.

శ్లో. విద్యా సతి వినయో ఽపి
క్రతుమానితి కీర్తిమానితి చ,
ఇహ జగతి విష్ణుమిత్రా
దిత్యేవం న శృణోమి చైతస్మిన్.

(అపవార్య) వత్స! జంబుక! తుమ్యాసు దుర్జన ఇతి న్యాయేనఖలే ఽస్మిన్ననోరోపః కృతః

విన— (అపవార్య) విష్ణుమిత్రముఖా న్నామ్నం వినా ఇతరం న శృణోమీతి హృదయం స్యాత్.

నారీతిలకము లెల్లరి
శ్రీరామమూర్తు లసఁగఁ — జెల్లుశివశాస్త్రి

వినయనిధి—— సమస్తమును దెలిసిన తమంతటి వారలకది యొప్పును గాని యన్యుల కేమి తెలియును.

విష్ణు——వత్సా! ఇటఁ గొంతదూరమున వక్రనాసయామి యున్నాఁడు. పెద్దమనుష్యుఁడగు నతనిఁ జూడకుండఁ బోవ జనదు. ఇతఁడు వేదవేత్త. శాస్త్రముల కుపదేష్ట, యాగకర్త, శమదమాదియుక్తుఁడు, వైదిక చూడామణి, ఇతని దర్శనము పావనముగదా!

విన——సర్వసహములు గానఁ దామట్లు సెల విచ్చితిరి, కాని

తే. గీ. తనువుఁ దాల్చిన విద్యామ — దంబనంగ
బరిణమించిన పిశునభా — వంబనంగ
నవతరించిన గాఢకో — పాగ్ని యనఁగ
వక్రనాసుఁడు వెలుగొందు — వసుధ యందు.

విష్ణు——అగుఁగాక! యన్నిగుణములు నొక్కనియం దుండును?
(ఇద్దరు నడచుచున్నారు)

జంబు——అబ్బా! నిన్నుఁ జూచి విష్ణుమిత్రుఁ డిటకు వచ్చుచున్నాఁడు.

వక్ర——అబ్బా! ఈలజక్కొడుకు సెగరోగమువలెఁ బట్టుకొని వదల నట్టున్నాఁడు
(వెనుకకు దిరుగును.)

విష్ణు——వక్రనాసస్వామిన్! విష్ణుమిత్రుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు

వక్ర——(తిరిగి త్వరగా చెప్పులను విడిచి) మహాభాగా! ఎంతమాటఁ భగవానుఁడగు బ్రహ్మదేవుఁడే తమ నమస్కారమును స్వీకరింపజాలఁడు. నే నెంత?

విష్ణు——(అపహరించి) వినయనిధీ! వింటివా యాతని వచనము.

విన——ఇది పైమాట లోపల కోపాగ్ని మండుచునే యున్నది.

వక్ర——విష్ణుమిత్రా!

తే. గీ. పండితుం డని వినియెక — మండనుఁ డని
క్రతుకరుం డని సత్కీర్తి — కాముఁ డనుచు
విష్ణుమిత్రుఁడు జగతిపైఁ — బేరుఁ గాంచె
ననుచు నచ్చట టచ్చటఁ బ్రీతి — వినినవాఁడ?

(అపహరించి) జంబుకా! ధూర్తనుఁడు సంతోషించుగాక. యథాశాస్త్రముచే యావిధవయం దిట్టి గుణారోపముం జేసితిని.

విన——(అపహరించి) తనకంటె నితరుఁ డెవ్వఁడు లేఁ డని విష్ణుమిత్రుఁ డనఁ దగునని యాతని హృదయమై యుండును.

విష్ణు—తత్రభవా నేవ మాహా, మమ త్వదం వ్యవసితార్థవచనం యదపి మత్సవా యాగతో భగవా న్వాసుదేవ స్తస్య భగవతో వక్రివాసయ మీతి నాపాంతరమ్.

వక్రి—(అపవార్య) జంబుక! మమ సర్వత్రి దేవతాభావనేతి సూచనా ఇ వచన మిదం దాంభికస్య. (ప్రకాశం) విష్ణుమిత్రి స్మత్వ దర్శితి కి మిద మాశ్చర్యమ్?

విష్ణు—అనుజానీహి మా మావసథగమనాయ.

వక్రి—(స్వగతం) కిం మా మాపృచ్ఛ్య భవా నాగతవాన్ గచ్ఛేతి వక్తుం? (ప్రకాశం) పరిష్క్రియతు భగవా నావసథ మను ప్రవేశేన.

విష్ణు, శిష్య—(నిష్క్రాంతః)

వక్రి—జంబుక! నివృత్తం దురితమ్ అన్యతో గచ్ఛామః

జం—యుక్త మిద మార్యస్య వచనం యుద్వైదిక సన్నిపాతో గృహీదర్శన ప్రత్యూహః

(ఇత్యుభౌ పరిక్రామతః)

వక్రి—మహదిదం సంబాధం.

యతోహిల—

శ్లో. పౌరలోకే మిథాశ్లేష
సంశ్లిష్టాపాదమస్తకే
నాలం కామినీ కర్తాత్స్రష్టుం
తుంగస్తనాన్ వధూకుచాన్.

తజ్జంబుక! మా ముత్తరతో విశృత్య గమయ.

జం—(తథా కృత్వా పార్శ్వతో దృష్ట్వా) ఆర్య! పశ్య.

శ్లో. సంబాధేఒత్ర పురస్సరైక విధనాహాస్త్రాగ్రయాదృచ్ఛిక
స్పర్శోత్థితేన విజృంభణేన శతధా విచ్ఛిద్య కాపీనకం,
నిష్క్రాంతే మదనధ్వజే బహిః రసా నాపతిప్రో నైష్ఠికో
వర్ణీ ధావతి

వక్రి—(పశ్య న్విహస్య.)

చోర ఏష ఇతి తం రుంధంతి రాజ్ఞో భటాః

జం—అకాండధావన మత్ర బాధ్యతే. అపి చేద మాశ్చర్యం.

శ్లో. భీత స్యాతుద్రుతే
నాస్య ముసలే నేవ శేఫసా,

విష్ణు—తమ రట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. కాని యుత్సవముతో నూరేగుచున్నట్టి యీ భగవానునకు వక్రనాసయామి యను నామాంతరము కలదని నేను తలంచుచుంటిని.

వక్ర—(అపహసించి) జంబుకా! తత్కంతటను దేవతాభావన కలదని సూచించుట కై యీబడాయితోత్తుకొడుకిట్లు ప్రేలుచున్నాడు. (ప్రకాశముగా) విష్ణుమిత్రా! నీవు తత్వదర్శి వగుటచేతం దాక్షిణ్యమేమి?

విష్ణు—సెల వొసంగుడు. ఇంటికిం బోవుచున్నను.

వక్ర—(స్వగతము) నన్నడిగి యిక్కడకు వచ్చితివా. పొమ్మని నేనుం జెప్పుటకు? (ప్రకాశముగా) శీఘ్రముగా గృహమును నలంకరింపుము.

వి—ష్ణు (శిష్యునితో నిష్క్రమించును.)

వక్ర—జంబుకా! పాపము పరిహారమైనది. మఱియొకచోటికిం బోవుదము రమ్ము.

జంబు—చక్కగా నచించితిరి. వైతికసన్నిపాతము గృధ్రదర్శన మహోత్సవము కంతరాయము కదా?

(ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

వక్ర—అబ్బ! నూతనముగం దయారైన పడుచుభగవు వలె జనసంఘాతము బిగువుగ నున్నది! ఇక్కడ చూడుము.

తే గీ. మనుజు లన్యోన్య మాపాద — మస్తకంబు
గ్రిక్కిఱిసి యుంటచేఁగామి — కీల మెత్తి
తన్ను నొక్కెడి యువతుల — చన్నుఁగవను
బొడువఁ జాలక లోలోనఁ బొగులుఁ జొచ్చె,

కావున జంబుకా! చేయిఁబట్టుకొని నన్ను ముందునకుఁ దీసికొనిపొమ్ము.

జంబు—(అట్లుచేసి) ఆర్యా! అటుచూడుము.

మ॥ జనసంఘంబునఁ బోవుచో యతికి వి ♦ శ్వస్త్రీకరస్పర్శచే
ఘనదండం బిఁక గోఁచి ఁజించుకొని నొ — కా స్తంభముంబోలె లే
చిన నట్టులు పాఱిపోవు నడుగో — సిగ్గంది సన్న్యాసి

వక్ర—(చూచి నవ్వి)

— — — — యా
తనిఁజోరుండని రాజకింకరు లిదే — దండింతుపోకుండఁగన్.

జంబు—ఆసమయమునఁ బరుగెత్తుట బాధకరమైనది. ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము.

ఆ వె. విసరుతాయి గురుసు — విధమున రోఁకలి
బండ కరణి నిక్కి — యుండు ఫీని

నివార్యమాణా స్తిష్ఠంతి
పురతో రాజకింకరాః

వక్రి– అత్ర కిల వక్రీకృతభుజభుజాంతరభాగేషు సితమృదా ఊర్ధ్వపుండ్రధారీ నిజాగ్రనిబద్ధైక క్షుద్రఘంటికేన బకకంఠనాళ ద్రాఘీయసా మృగాజినచయకక్షిప్తే నాధిష్ఠితమూర్ధా కటీగ్రథితకింకిణీకాశ్రేణి మేఖలో హస్తద్వయీ గుళీసంఘటిత ఘటఘటాయితదారుఖండయుగళద్వయో ఝులంఝులాయిత మంజీరచరణవిన్యాసో నాసికోత్థ భృకుటీదర్శనకృతబాలకసంత్రాసో హరిదాసో నామ తురీయవర్ణ జన్మా పరిపతతి.

జం–

శ్లో. పశ్చాత్కటీతటనివేశితపాణియుగ్మ
ముత్తానయ న్ముఖ మపావృతదంతపంక్తిః,
విప్రస్వబంధనశిఖాగ్ర మలోకితానా
మగ్రేసరోఽయ మవలోకయతే ద్విజానామ్.

వక్రి– అయం చ హాస్యకారీ నామ విప్రవటుకస్య పాశ్చాత్యపరిధానకచ్ఛే బాల కృకలాసం నిక్షిప్య జ[illegible]ండలం కృకలాసోఽయం మంత్రాంతర ఇతి విడంబయతి. (విహస్య)

శ్లో. కృకలాసః క్వేతి భయా
త్సంభ్రాంతః భ్రమతి స్రస్తవస్త్రయుగః
విప్రజనమధ్యవర్తీ
వివృతలుఠన్మేహనాండకోశోఽయమ్.

శ్లో. నమయంతి ముఖాన్యస్య
వీక్ష్య శేషా మృగీదృశః,
ముఖ మున్నమయ త్యేత
త్తా విలోక్య ముహుర్ముహుః.

వక్రి– జంబుక! దేవస్య పురస్తాన్నటంతీ ర్వారమృగాక్షీ రవే క్షమణాః శీత మర్దవిదూషకపాత్రయా యువానః ప్రాదుర్భవంతి. తెస్సహ [illegible] [illegible] త్యస్మాన పశ్యేవ మాళకిన్యతే జనః తదన్య పారిసర్భావః

మొద్దు రాజభటుల • కడ్డమై యుండచే
వతసిఁ జేర వెరతు • రహహా భటులు.

వక — ఇచ్చటఁ జూచితివా? ముఖము, కంఠము, భుజములు, భుజాంతరములు మున్నగు భాగము లందు వంకరటింకరగ నామములం బెట్టి, చిటుకెక్కెల దండలఁ గూర్చిన నగ్రభాగముఁ గలిగి కొంగమెడవలె మిగులఁ బొడవైన లేడిచర్మపుంగిరీటము నొదల ధరించి, కటిస్థలిని గజ్జియల త్రాడు గట్టి, చిటితాళమును హస్తమునం బట్టి, ఛటచ్ఛట ధ్వనులఁ జేయుచు, ఘల్లుఘల్లున సమంజీరచరణవిన్యాసముం జేయుచు, ముక్కు, నోరు, బొమలు, వికటముగాఁ ద్రిప్పుచు, పండ్లఁ గన బరచుచు, వెర్రిపాటలఁ బాడుచు, పిల్లలకు భయకంపముల గల్గించు సాతానిహరిదాసు పరు వెత్తు చున్నాడు.

జంబు— బాగు! బాగు! వీఁ డెవడు

తే. గీ. పిటుఁదులకుఁ జేతు లానించి — శిరము నెత్తి
జొల్లు గార్చుచు నికిలించి — జుట్టు పిలక
క్రిందవ్రేలాడ ఛాందసా — గ్రేసరుండు
కాంచు చున్నాఁడు వెట్టిమో — గంబు వైచి

వక్రి— హాస్యకారియను నీతఁ డొక విప్రవటుని యొడిలో తొండను బెట్టి జనమధ్యమున నీతని బట్టలోఁ దొండపిల్ల యున్నదని ఘోషించు చున్నాఁడు. (నవ్వి)

క. బాడబు లందునఁ బుట్టము
వీడఁగ వృషణములు త్తి — వ్రేలాడంగన్
యోడ! కటా! తొండని యట
నాడెడి వస్త్రమును లాగి — యతిసంభ్రాంతిన్॥

తే. గీ. కామినీమణు లితని చ — కాంకమొమ్ము
నదరి చూచుచుఁ దపుదు ము — ఖాంబుజముల
వంచుకొన, హాస్యకారుడు — వారి మొగము
లెత్తి శిశ్నముఁ జూపి న — వ్వించు చుండె॥

జంబుకా! భగవాను నెదుట నాట్యమాడు వారయువతీ సందర్శనము తమ జన్మమున చరితార్థముఁ జేసికొనఁ దలచిర పీఠమర్దవిదూషకప్రాయులైన యువతులు గుంపులుగ నిచ్చటఁ జేరు చున్నారు. వీరలలోఁ గలసి వో మొదల జనులన్యభావమును బొందఁ గలరు, కనుక వేఱొకచోటికిఁ బోవుదు

జం— (నిపుణం నిరీక్ష్య) ఆర్య! ఇతఇతో నవనమహోత్సవః, కరగృహీత వీటికయా చేటికయా సహ దేవస్య పుష్పోద్యానమభివర్తతే గృధ్రీ.

(తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టా గృధ్రీ)

గృధ్రీ— 1 హంజే! పుప్ఫవాడియే! అజ్జమయే ణంచిద ప జేణరణ్ణో సఅసాదో పారిదోసిఅ లహీఅసి.

పుష్పవాటికా— 2 కిం ఉపరి రఅకణంస? అహవా రణ్ణో ఉపరిణంచిదంవం.

గృధ్రీ— (విహస్య) 3 వణమహిసోక్ఖ్ ఖుపీసో మమ్మహావింజాను.

పుష్పవాటికా—4 కిణ్ణదుదీయో తుమ కామయత్తోసో వంకణా సజమీ తాను అహిణ్ణో.

గృధ్రీ— (సోపహాసం) 5 సుణాదు హాలీ అగపరిసేణవి మహాఝుంతి కిదంధ యది వంకణాసజమీ.

పుష్పవాటికా— 6 ఉపరి జాణయతి. చుబుణకిత్తా ముహేణ సుఇరం కరేది ఉణ అగుళీహిం సురదింతి.

గృధ్రీ— 7 తహ ఏవః, కిదు జబుయో ణామ తంస పింహణో తాసు మమ్మహ వింజామ అహిణ్ణో.

పుష్పవాటికా— 8 జఇఏవ కీరిసతాణీ ఉపరి తుహ అహిణివేసో,

గృధ్రీ—9 పిఅమో ధంణోంతి దుదిఏ పడిత్తోంది గోంచవేణ రాఅ విసేసేణ ధణ దిణ్ణా మిత.

పుష్పవాటికా— 10 అవసరో రేణం-చిదు పురదో దేవంస.

గృధ్రీ— (తథాకరోతి.)

జం—

శ్లో. గృధ్రీ నటతి భగవతో
గణికాగణమణి రియం పురతః,
రత్న న్యూనతనిచోళ
స్థగిత స్తనధృతమణిసరిజేవ సమం.

వక్రీ— (వీక్ష్య)

శ్లో. తారానాథనిభం ముఖం తరళయోరక్ష్ణో శ్శ్రవణోర్ద్య స్థులా

[ఛాయాః]

1 చేటి! పుష్పవాటికే! అద్య మయా వర్తితవ్యం. యేన రాజ్ఞస్సకాశా త్పారితోషికం లప్స్యే.

2 కిముపరికం గాంకణస్య, అథవా రాజ్ఞ ఉపరి న ర్తితవ్యం?

3 వనమహిషః ఖల్వేష మన్మథవిద్యాసు.

4 కృష్ణద్వితీయ స్త్వాం కామయతే స్నేహ వక్రినాసయమీ తా స్వభిజ్ఞః

జంబు – (చక్కఁగాఁజూచి) ఆర్యా! ఇటు చూడుము. నయనమహోత్సవముగఁ
గరగృహీతవీటిక యగు చేటికతో దేవునిముందు గృధ్రి నాట్యము సేయుచున్నది.

(గృధ్రి చేటి ప్రవేశింతురు.)

గృధ్రి – చెలీ! పుష్పవాటికా! రాజును మెప్పించి బహుమానమును బడయుటకే
నే నిపుడు నాట్యముం జేయుదును.

పుష్ప – రంగాంకణమునకా? లేక రాజశిరమునకా? నీ నాట్యము.

గృధ్రి – (నవ్వి) ఈరాజు మన్మథవిద్యయం దడవిమన్న సుమా!

పుష్ప – కృష్ణద్వితీయుఁడును నీ శిక్షఁ(బ్రి)యభృత్యుండు నగు వక్రినాసయు
మన్మథకళాకుశలుఁడా?

గృధ్రి – (సోపహాసముగ) నిజముఁ జెప్పెదను వినేము. కళాశాస్త్రచాతుర్యము
తన కెందులకు? అతని శరీరస్పర్శము నాకు లభించిన జన్మము చరితార్థ
మైన దని సంతసింతును.

పుష్ప – ముఖముతోఁ జుంబనముఁ జేసి పిదప నంగుళీసురతముఁ జేయు నని
వైకి తేలుచున్నది.

గృధ్రి – నిజమే! వినయు నతని శిష్యుఁడు జంబుకుఁడు మన్మథవిద్యయం
దద్వితీయుఁడు.

పుష్ప – కావున నే వారియందు నీ కత్యంతాదరము

గృధ్రి – నాకే కాదు. ప్రథముఁడు ధన్యుఁ డనియు, ద్వితీయుఁడు పండితుఁ
డనియు, రాజుగూడ వారలను మెచ్చి విశేషముగ ధనము నిచ్చుచుండును

పుష్ప – దేవునిముందు నీ విపుడే నాట్య మొనర్చుటకుఁ దగిన సమయము.

గృధ్రి – (నాట్యము జేయును)

జంబు –

తే. గీ. అఖిల వేశ్యామతల్లి యై – యడరు గృధ్రి
నాట్య మాడుచు నుండె శ్రీ – నాథు నెదుట
జిలుఁగురత్నాలజైరలో – పలను దాఁగు
చిన్ని చన్నులు మణికామఁ జిందులాడ.

వక్రి – (చూచి)

సీ. నింబుచునురు గోము – నిరసించు నెమ్మోము ఘనమీన
మాల మీఁజు – గనులసొగసు కాంచనంబుచు గేసు–కాంత
నాసికతీరు చెలువుఁ దీపికి బావి – చెలియమోవి । కలువకాం
తుల మేల – మాడు చేతులలీల దాక్షాయణిఁబోల్కు –
రమణి పల్కు । కరివంపు గుండారియి – గద దీని చన్దోయి
గగనసమంబౌను – గరితకౌను

న సా చంద్రకాంఘ్రిః కిసలయ (శ్రీ) గరచోగోఽపిధరః
వాణీ గోకసద శారా క్ష్మృణీ వా చో నూలీము చో
వక్షోజా తు థా ఖిథా వసంతయా వన్యో రమే తావయా.

కిం హా?

జం– (స్వగతము) హృదయ! కిమ ండే విక్లబయసి? నను భవతు ప్రధమ మపభుజ్య ప్రతిదినం ప్రయచ్ఛసీమాం గురవే (ప్రకాశం) ఆర్య భవా సి ధన్య ఏవ.

ప్రశ– హంత! కః రస్యః?

జం– ఆర్య! షుష్యతాం, రాజపత్న్యపి తేత తథా స్తుతం వచనం

ప్రశ–

శ్లో. రాజా వా పరిగృహ్ణాయా
దేశా మన్యోఽపి వాయువా.
యథా మయి తథా స్నేహో
నాన్యత్ర స్యా న్మృగేదృశ్యః.

జం– (స్వగతం) అహో! దురహంకార గ్రంధి రేవ. మన్మథం మన్యః ప్రధ. యతే (ప్రకాశం.)

శ్లో. వచాన్యో ధనికే యాని
కాం త్యేపిథీతస్మ రాగమే,

(ఛాయాః)

5 శృణోతు భవతీ. అగస్త్యేనాపి మా రఘుడితి కృతార్థయతివ్రజాసయమి

6 ఉపరి జ్ఞాయితే చుంబనం కృత్వా ముఖేన సుచిరంకరోతి పునరంగుళిభి స్సురత మితి.

7 తథైవ. కింతు జంబుకో నామ తస్య శిష్య స్తాను మన్మథ విద్యాస్వభిజ్ఞః

8 యద్యేవం కీదృశ స్తేషా ముపరి తవాభినివేశః

9 ప్రధమమోధవ్య తి ద్వితీయో పండిత ఇతి గౌరవేణ రాజా విశేషణ ధనం దదాతీతి.

10 అవసర స్తే న స్థితుం పురతో దేవస్య.

గీ. సకలయోషిల కానంద - సరసి యిట్టి చెలియతో రేబవళ్ళు
చా - శీతిగతులం బూకువాయంగ దెంగెడి - పురుషవరుసి
భాగధేయము త్రైలోక్య - భాగము గద!.

వేయును నేల? ఈ రమణీమణి భగము గేవలము తేనెవలె మధుర మైన దన దీనికి రోపమే మున్నది?

జంబు --(స్వగతము) హృదయమా! అనుమానము నందు గంగారుపడి నన్ను నన్ను నన్ను బాధించెద వేల? ప్రతిదినంబును నేను ముదుగా దీనికిం జన్మదండ ప్రయోగముం జేసి యే గురువియొద్దకుం బంపు చుంటిని కాదా? (ప్రకాశముగా) అర్యా! నీవుగూడ ధన్యాతిధనుండవే.

వక్ర-- అయ్యో! నేనేగాక నీని యెడల మతి యొక ధన్యుం డున్నాండా? నాకు దెలియ కుండ కృద్రికి నేలంజకొడు నిట్లా దోకం బెట్టుచున్నాండా యేమి? చెప్పుము నాప్రాణ మెగిరిపోవు చున్నది. నేనన్న ప్రాణమర్పించి పడివచ్చు నా ప్రేమనిధికి, వేఱొక విధవశిశ్న ము రుచించునా?

జంబు-- అర్యా! క్షమింపుము. దీనిని రాజా చేరం సి యేం కుటచేనట్లు? పార బాటున మాటుజారితిని కాని నిన్నొకనిదక్క మగవారిని జూచిన దానికి డ్రోసు.

జం-- రాజు! విధవతాయా! అకుంకపై దానికి దానికిం ప్రేమ యున్న దనుకొను చున్నావా? వట్టికల్ల, పైనా కొరకల్ల లేని ప్రేమం జూపి నాటక మాడుచున్నది. గాని. మనసులో లేశమైనా లేదు, ఈవిషయము నేను గాయత్రీసాక్షిగా ప్రమాణముంజేసి చెప్పంగలను

తే. గీ. దీని నుంచిన వాండు నా - డైన నేమి?
యౌవనం డను వృద్ధుండొ - డైన నేమి!
మన యెడల దీనికిం గల్గు - మమత యితర
మనుజు నం దుంచ దనుచు న - మ్ముకొనుము నాకు.

జంబు-- (స్వగతము) ఓహో ! వీండు దురహంకారపుం దొత్తుకొడుకు తానే మ్మధుడన్న తలంచి యువ్విళు లూరు చున్నాడు. అజ్ఞానాంధకారమునం బడి యత్తె తెలుచుటగాక లంజకొకనిపై ప్రేమయేమి? నిజముగా, త్రికరణశుద్ధిగా - నొకనిపైమక్కువ గల యువతి చావున కైనా నొప్పుకొనును గాని గాని ధనాశచే నితరుని ప్రక్కలోం బండుకొని దెంగించుకొనునా? (ప్రకాశముగా) అర్యా!

తే. గీ. యౌవనుండును ధనుండు - నందగాండు
స్మరకళావేది దాతయు - సరసుం డైన

రాజ్ఞీ న స్నిహ్యతి తథా
యథా త్వయి కథం త్వియమ్?

వక్ర— (సకోపం) మూర్ఖ! మమ కరాంగుళీం పశ్య.

జం— (స్వగతం) సత్యం మయా ప్రహసనస్య మహాహాస రాగమ విశేషః — (యో మన్యే దంతక్షత క్రీడాంత మహాహాసః ప్రహసనం ధను, మితి. అత ఏవ మా మనువక్తు తేరచతుర ఇతి. భవతు కుపిత మాక్షిపామ్యేతమ్. (ప్రకాశం), అరే! పశ్య.

శ్లో. సంస్పృశవిన్యస్తాంగుళినా
కరకమలయుగేన నటతీయ
హృదయా దాక్షిప్యేవ
క్షిపతి హి యూనాం ధృతిందూరే,

వక్ర— (సాకూతం).

శ్లో. ప్రతిరసితభావగర్భం
కరకమలం క్వణితవలయ మిద మనయా
ఆకుంచితపంచాంగుళి
శిరసి నిహత్యేవ పుణ్యకృతాం.

జం— ఆర్య! వీచైః భణితవ్యం,

వక్ర— హుంజాల్మ! కిం మాం నీచం మన్యసే?

జం— వైదికశృణుయా దిత్యుపాంశు భణామ్యవోచం.

వక్ర— యద్యత్ర వైదిక జనసంచారః, పశ్చిమతో నటనదర్శినా రాజ్ఞా సమధిష్ఠితో మహాగజధిష్ఠతి, తేనా తరహితౌ త చ్చరణాంతరాళేన ప్రేక్షిత నయనా వావా మస్యా నటనం వశ్యావః

జం— ఇత ఇతో భవాన్. (ఉభౌ పరిక్రమ్య,)

వక్ర— జంబుక! మయా పరిచితా రాజకీయా వేత్రపాణయ స్స మల్లం తే మహాగజ స్యాసన్న చరమభాగే అవస్థానం

జం— రాజ్ఞా ఏవ దృష్ట శ్చే ద్భవాన్ దురాచార ఇత్యవిశ్వసనీయ స్స్యాత్

హాని దిగనాడి యిద్ది నీ • పైని మమతఁ
గలిగి పడిచచ్చుటకు నేమి కారణంబు?

వక్రి—(కోపముతో) ఛీ! మూర్ఖా! నా చేతివ్రేలిని బట్టుకొని చూడుము.

జంబు—(స్వగతము) వృద్ధిది కంచుతోలు గాని తోలువ్రాత కాదు. దానిలో నితని వ్రేలు దోఁపి ప్రతిదినము నంగుళీసురతముఁ జేయుటచే వ్రేలు కాయఁగాచి డి. నిజముగా వీఁడు పురుషాధముఁడు పెద్దలుఁగూడ "యః కుర్యా దంగుళీక్రీడాంత మాహుః పురుషాధమం" అని చెప్పుదురు. కావుననే చతురుఁడ నని వర్ణించుచున్నాఁడు. అగుఁగాక నీతని కోపము చల్లార్చుట కన్యప్రసంగము నెత్తఁ బోయెదను. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! చూచితివా?

క. సొగసైన వ్రేళ్ళు ముడుచుచు
నొగి విప్పుచు నాట్యమాడు • యువకమసంబుల్
బిగలాగి పట్టి దప్పున
మగుడం బాఱంగఁ దోలు • మాడ్కిఁ దృష్ణలన్ ॥

వక్రి:—(సాభిప్రాయముగ)

తే. గీ. చారుకంకణనినదంబు • మారుమ్రోయ
పాసమాకుంచితాంగుళి • యైనదీని
భావగర్భితహస్తాబ్జ • పాతభాగ్య
మెంత పుణ్యాత్ములకు ధ • రించు నొక్కొ.

జంబు:— ఆర్యా! నీచైర్వ్యక్తవ్య మనుట మఱవకుము.

వక్రి:— ఛీ! దురాత్ముఁడా! నేను నీచుఁడ నని తలఁచుచున్నావా?

జంబు:—వైదికపువిధవలు విందు రేమో యని మెల్లగా మాటాడు మని నా యభిప్రాయము.

వక్రి:— ఓహో! ఇచ్చట వైదికజనసంచార మెక్కుడుగనున్నచో నటు పశ్చిమమునకుఁ బోయి రాజాధిష్ఠితమత్తగజము వెనుక నిలచి దాని కాళ్ళసందుల నుండి వృద్ధి నాట్యమును చూతము రమ్ము.

జంబు:— ఇటు ఇటు రమ్ము. (ఇద్దఱు నడచుచున్నారు)

వక్రి:— జంబుకా! నా పరిచితు లగు రాజకీయపురుషు లనఁగ వేత్రపాణులై యిటు రండని నన్ను బిలుచుచున్నారు. గజసన్నిధానమునుండి చక్కఁగా జూడవచ్చును. రమ్ము.

జంబు:— ఒకవేళ నీవు రాజు కంటఁబడినచో దురాచారుడవని యతఁడు శంకించు నేమో!

పత్రి;— కి మతో మే భయం? పశ్య!

శ్లో. కవయః వశిత సితుం కథ
మస్యా ఽపి గానమాధుర్యం,
విశ్వావసుదుహ్యాతృపా
యత్కలయా భాషయా బృహతీ.

(సోత్కంఠం.)

శ్లో. ద్విగుణీకృతమాధుర్యం
గానే నాస్యాః కదాఽనుపశ్యామి
చిర ముస్నమయ్య చుబుకం
బింబాధరం మధుర మితి వదతి

జంబు;— (స్వగతం) అహా మ సీమాం కామయే (ప్రకాశం.) నన్వి దానీ ముప
రోధాజయిష్యా మ్యేతా మాద్యేణ.

పత్రి:— త్వమేవం మన్యసే. భవిష్యతిచిరంసాఽస్య రాజపాతకస్య.

జంబు:— కృతం విచారేణ సంభావి తేయం రాజ్ఞా,

పత్రి:—

శ్లో. గానం కృశ మవలగ్నం
కృథులా వస్యాః పయోధరా వోఘమ్.

జంబు:— (సోత్కంఠం)

కరయుగ ముద్యమ్యాహం

(ఇత్యర్ధోక్తే—స్వగతమ్) పరతంతో ప్యస్మి భగవత్యాః జలవతేశంగేన (ప్రకాశం.)

కా పున రస్యా స్త్వయి ప్రశక్తిః.
అబాల్యా దపి త్వయి రాజ్ఞో విశ్వాస ఇతి విదిత మేతత్.

పత్రి:— అతిసన్నికర్షా ద్గజరాజపదాంతరేణ సమ్య గవభాసతే కృధ్రీనటనం.
ఇదానీం హి—

శ్లో. క్షణత్కణనకోమలస్వనవిమిశ్రతాళధ్వని
క్రమానుగుణనూపురక్వణితపాదవిన్యాసయా.
గసాభినయవిభ్రమక్షమపదారవిందాగ్రయా,
మనోహరతి మామకం నటలీలయా సుందరీ.

పరి:—— మనకేమి భయము?

తే. గీ. సుప్రసిద్ధుఁడు విశ్వావ ♦ సుండు బృహతిఁ
బట్టి పలికింపఁ జాలని ♦ ప్రౌఢ మైన
దీని సంగీతకలన సం ♦ తృప్తిసెంది
కవులు విని వర్ణనము సేయఁ ♦ గావలెఁ గద?

(సోత్కంఠముగ)

తే. గీ. గానరసమున ద్విగుణిత ♦ మైన దీని
మోవిపానక మాని నే ♦ మురియు టెప్పుడో?
కౌఁగిటం గూర్చికొని చుంబ ♦ కంబు నెత్తి
యానతీయంగ నేను ము ♦ ద్దాను టెప్పుడో!

జంబు:——(స్వగతము) నాకుఁ గూడ నదియే కోరిక. (ప్రకాశముగా) పురవరా! అటులైన నీ కిపుడు దీనినిఁ దగిలించుచు నెవరా? ఒక్కపాటు చాడుచు కొన్నఁ గొంత తమకము లిప్తనేమో!

పరి:——నీవిట్లు తలఁచుచున్నావు. కాని, చచ్చుపీనుఁగు లంబకోదుష్ట రాజు గూడ దీని నిప్పుడే దొంగఁ దల పెట్టుకొని యుండ నోపు!

జంబు:—రాజట్లు భావించుఁ గాక! తమకు విచారము లేదు.

పరి:——

క. కరము నడు మలసె నయ్యో!
బరు వగు వక్షోరుహంపు ♦ భారము మోయన్

జంబు:—(సోత్కంఠముగా)

కరయుగముచేత నే

(అర్థోక్తి యందు స్వగతము) మన్మథబాధచే నొడలు మఱచితిని. (ప్రకాశముగా)
—— —— —— —— నీ

గరిత పయి నీకుఁ బ్రేమ ♦ గాఢము కాదా?

అదియునుగాక, చిన్నతనమునుండి నీపై రాజునకు విశ్వాస ..ని జగత్ప్రసిద్ధికలదు

పరి:——జంబుకా! మిక్కిలి దగ్గరగా నుండుటచే మనకు గృధ్రినాట్యము చక్కఁగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఈ గృధ్రి

తే. గీ. క్వణితకోమల తాళసం ♦ కలనయోగ్య
చలితనూపురనినద పే ♦ శలరసాభి
నయవిలాసాంచితను ♦ నాట్యగతుల
మనసుఁ గరఁచి హరించె నీ ♦ వనరుహాక్షి.

జంబు:—(దారాభిలాషేణ–ప్రకాశం.) కిమిత్యం తే పాణి గృహీతావిధినా? ఇదమేకం మృష్యతా మ్మ్రక్షేక్షిత పురోపవనరాజాగ మనముషితచేత సేవ మయా విహృతం.

వక్ర:—యుజ్యత ఏ వైతత్.

జంబు:—కథ మియం సమాపతతి గృహచేటికా పుష్పవాటికా నామ? అగచ్ఛతి చే దనయా గుప్తకార్యార్థ మానేష్యామి గృహ్ముపవనం.

వక్ర:—లభస్వ పుణ్యం గురోః ప్రాణదానేన.

జంబు:—(విలోక్య) హంత! హంత! మహాగజో మూత్రోత్సవాయ పదా మంతరేణ పంచమపద మివ మేహనం ప్రసారయతి. గురో! వద ముప సర్పామః. గజమేహనం న జానాసి మే మహోపాధ్యాయవక్రనాసన యమికా!

(ఇత్యుభౌ పరిక్రాంతౌ)

శ్లో. గజకృతశకృత్పుండో మార్గ్మ ద్యుతో భృశకర్క శే
పపది శతధా భూత్వా వ్యాప్తో ముఖం చ వపు శ్చతే,
భవతు మలినం వాసః పట్టాంశుకం చి హాతంద్వయం
కథయ భవతా దుర్గంధో యం కథం సహితుం క్షమః

వక్ర:—జంబుః! మామైవం. అహం ఖలు యమీ త్వత్కృత యోగాభ్యాసో మే సుకరః, కరేణ చిర మపి వాసికావివర పిధానాత్. కించ—శృణు మే యోగ ప్రభావం.

శ్లో. మహా త్కష్టం భ వేద్గర్భే పతీతి విధవారతే,
అలోఽహామపిగృహ్ణీయాం దండాగ్రేణరసంపునః.

జంబు:—సత్య మే వేదం. యతః, సాధుసమాఽపి శతిపయో జనః తరుణీనాం విధవానాం చ తృణప్రదానాదేవ. వక్రనాసయమీతు వృద్ధివర్ణం గృహీత్వా యతతి తపర్థం ఇతి తావదితి

వక్ర:—యదా గృహ్ణ లబ్ధా తదాది మమ విరళ స్త్రాను సంచారః.

జంబు:—అర్యా! మధ్యాహ్న స్పంప్రత్తః సంప్రతి హి.

శ్లో. నిద్రామీలన్నయన మలసైర్న్ యతే శాస్త్రపాఠో
నద్యాం గావో జరఠమహిషీ పుచ్ఛమూలం వజ్రంతి,
కుడ్యప్రాంతే కపిత్రకరభీ పాదఘాతాం త్సహంతో
ఘోరం రూక్షం విదధతి ఖరా మేహనాతి ప్రసార్య.

జంబు:—(దారాభిలాషతో) దీనిని నీవగ్ని సాక్షిగఁ బెండ్లి చేసికొన్నావా?
క్షమింపుము. పురోపవనమునకు రాజు వచ్చుటచే మఱచెడి విహారముమాట మఱచితిని.

వక్రి:—యెంత మేలగదా యిది!

జంబు:—గృధ్రీ చేటిక గాగు పుష్పవాటిక వచ్చుచున్నది. దీనిచేఁ గబురుపంపి గృధ్రిని గురు గార్యార్థమై పిలిపించెదను.

వక్రి:—గురునకుఁ బ్రాణదాన మొసగి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము.

జంబు:—(చూచి) అయ్యో! అయ్యో! నవీనగజము మాత్రిమును విడుచుటకై వాడు కాళ్ళమధ్య నుండి యైదవకాలివలె శిశ్నము గానుండెను... ప్రాణించుచున్నది. గురువర్యా! పీనుగులద్దె తగునెత్తిపై పడుచున్న దండోయి! లద్దెకేమి కాని స్తంభము వంటి శిశ్నము తగిలినయెడల నిష్కారణముగ ప్రాణము దక్కదు. తొలగుడు!-
(ఇద్దరు తొలగుదురు)

తే. గీ. కఠిన మైనట్టి నీ తల — కాయపైని
గజము విష్ఠింప లద్దె ము — క్కలయి ముఖము
జక్కులం బాడుఁ జేసిన — భయము లేదు
కాని యెట్లౌను వచ్చు నీ దు — ర్గంధమునకు.

వక్రి:—జంబుకా! అట్లు సందేహింప నక్కరలేదు. చిరకాలము యోగాభ్యాసము జేసినవాడను గావున నుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు లేకుండ కొంతవిగఁ బట్ట గలను. మరియు నాయోగప్రభావము వినుము.

తే. గీ. గర్భ మగు నేని మిక్కిలి - కష్ట మనుచుఁ
గడు భయంపడు విధవను — గముల దెంగి
పూకులో నుండి రసము ను — మ్మెడ్డనోడ
గాజులు గ్రహియించి విధవను — మరలఁ గొందు.

జంబు:—ఇది నిజమే! తరుణవిధవాజనము నుండి తమకుఁ దాంబూల సన్నిధానములు చాల ముట్టుచుండెడివి.

వక్రి:—కాని నాకు గృధ్రి దొరికినది మొదలు విధవావ్యభిచారము చాల తక్కువ యైనది.

జంబు:—ఓహో! మధ్యాహ్నమైనది. ఇప్పుడు

చ. అగు దగు చుండె శిష్యునిట ; మాధ్యయనంబులు నిత్యమత్తుచే
మఱిజనె గోవులుం జరత — మాహిమపృచ్ఛము లందు కుడ్యపుం
బరిసర మందుఁ గృధ్రికిని — పాదమాటిన్ సహియించి గ్రాడిదల్
గరమతి ఘోరమహా తమము — కారపుఁగొమ్మును లేపురాకుతరా.

(స్వగతం) తదహం పుష్పవాటికాం సహాపయుష్యామి గృహీత్వాసమస్తకార్య కాయ. (ప్రకాశం) త్వత్వరా ఇతి స్నాత్వా కృతభోజనో గృహీతతాంబూల. కర్పూరచందనాలేప పురోపవనం ప్రవిశ.

వకస్తి:—తథా (ఇతి నిష్క్రాంతః)

జంబు:—[సచింతాధ్యానం.]

శ్లో. ఉచితాపణరథ్యాసు నదీ కూపవనేషు చ.
అన్విష్య తాం సమయా న దృష్టాపుష్పవాటికా.

[సూరతో విలోక్య సహర్షం] కథంచి దియం దృశ్యతే. (ఉపసృత్య)
వకస్తి నతజనః త జిమ్బ పృచ్ఛామి. పుష్పవాటికే! కి మద్యాపి నృత్యతి?
(ప్రవిశ్య పుష్పవాటికా)

పుష్ప—11 కహం? జంబుకా! దేవో ఖు ఆళయం పవిశో రాణా ఉణ గింధియే ణ ణిణ ణిత్తే సిహ కోసంధిణ పాస్సగణ బహుమాణ కదుఅ కహిందా యిదాణిం ఏక తపవణతిఅం ఇంతి తా హగ్గి గింధి పవి రిదు తత్థ ఎంవ గచ్ఛామి

జంబు:—అహో! మహోదాపి పదహార్యః ఇహా కాల మ పనపమేవ గమిష్యతి గురుః ...రిత్ర గమిష్యతి అతః పుష్పవాటికే! త్వరితముపగమ్యగురుమహాసర
పుష్పవాటికే —తథా! (ఇతి నిష్క్రాంతా)

జంబు:—(పరిక్రమ్య) ఇద ముపాధ్యాయానాం న విద్యాం సంతి శిష్యాః
అతో మస్యై నిగగా దేవ గురుపత్ని ఇయమిదానీమ్

శ్లో. తాంబూల పూరితముఖీ తరళాయతాక్షీ.
నీలాలకా రుచిరకాంచనకర్ణపత్రా
వ్యాకార్పి తైకనవసుందర పూర్ణకాయా
కుంభ స్తనీ గురు వధూ రవలోకతే మామ్.

(ఉపసృత్య) గురుపత్ని! నిపుణికే! త్వమేవ గురుః
(తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టా నిపుణికా)

నిపుణికా—12 జంబుకా! కిగవో యణో కాసరప్పిదండేహి సహిదో ణిరగదో తేవి దేవదంసణంప గదా సింసా పరియణా యం

జంబు—త్వం బహి ర్గృహా ద్వేత్య కిం పశ్యసి?

ఛాయా:

11 కథం? జంబుక! దేవ: ఖల్వాలయం ప్రవిష్ట: రాజ్ఞా పునర్గత్వా ధ్యాత్వ నర్తనం దృష్ట్వా ఏకకోశస్థితజహ్నుకత్వం బహుమానం కృత్వా దత్తా ఇదానీ మేకోపవనస్థాన మేవేతి తస్మాదహ మపి గృహీత్వా పరిచరితుం తత్రైవ గచ్ఛామ.

(స్వగతము) గృధ్రిని పిలుచుటకై పుష్పవాటికతో మాటలాడెదను. (ప్రకాశముగా) గురువర్యా! నీవు స్నానముఁ జేసి భుజించి, తాంబూలము సేవించి కర్పూరచందనాదుల నలందుకొని, పురోపవనమును బ్రవేశింపుము.

వశి:— అట్లె (నిష్క్రమించును.)

జంబు:— (చింతాశ్వాసముతో.

తే. గీ. చిత్రితాపణవీథికా — శ్రేణికలను
పూలవనముల దమునదీ — కూలమునను
వెదకి చూచితిఁ గాని నా — ప్రియసఖూటి
పుష్పవాటికఁ గానక — పోతి నకట!

(దూరముగా జూచి సంతోషముతో) అదృష్టముచే నేటికి పుష్పవాటిక నాకంట బడినది. ఇచ్చట నెవ్వరు లేరుగాన సమీపించి దాని నడిగెదను. (సమీపించి) పుష్పవాటికా! ఇప్పటివరకు నాట్యము సేయుచున్నారటే.

(పుష్పవాటిక ప్రవేశించును)

పుష్ప:— ఏమి? ఈ బుసడా! దేవుని కోవెలలో బ్రికో [illegible]. నాట్యమునకు రాజు సంతసించి రత్నములను బహుమాన మిచ్చి [illegible] దేయుపవనమునకు రమ్మని చెప్పినాడు. అచ్చట సంఘో[illegible]యజ్ఞమునకుం దుపచారములకై పోవలెను.

జంబు:— ఆహా! మహాప్రసాదము. [illegible]కి గురువుగా రుపవనమును జేరియుందురు. రాజుకూడ నచ్చటకు బోవుచుగాన పుష్పవాటికా? నీవు శీఘ్రముగా బోయి గురువు నవలకు బారిపొమ్మని చెప్పుము. లేకున్న గొలప మునిగి పోవును.

పుష్ప:— అట్లె (అని నిష్క్రమించును.)

జంబు:— (నడచి) ఉపాధ్యాయుని గృహముపేయే! నీధిముఖముగానై శిష్యు లెవ్వరును లేరు. [illegible] గురుపునా పుపవనమునకు బోయియుండు [illegible] గురుపత్ని.

చ. [illegible]రుచిరసీ[illegible]తల వి — శోభిత[illegible]చనక[illegible]
[illegible] నదనాజ్ఞ నర్పితను — నాగబళారు[illegible]కోమలోష్ఠతా
[illegible]పూర్వకాయముగ — ద్వారము నందు. జూతుఁ బైలుకోఁ
బారిపోఁ జూచుచుండె మది — పుంఖదురోజ[illegible]జ నా [illegible].

(సమీపించి) గురుపత్నీ! నిపుణికగాఁ దివే నాకు గురువవు

(నిపుణిక ప్రవేశించును)

నిపు:— జంబుకా! భుజించి కౌసత్య దంతులతోఁ గలసి గురువు దేవదర్శనమున కై పోయెను పరిజనులు శిష్యులుగూడ వరిగిరి

జంబు:— నీవు బయటకు వచ్చి యేమి చూచుచున్నావు?

నిపుణికా:–13 సుణాదు జంబుఓ మంగళం కహాయిస్సం.

(సంస్కృత మాశ్రిత్య.)

శ్లో. రంతుం న క్షమతే గురుస్సహ భవాన్ సవ్యాసు ధత్తే రుచిం
రమ్యా కిం గృహిణీ గురో రితి జడాస్త్వశ్వాః ఏవం మన్యతే
ఘూర్ణా సంస్మృతభిత్తికల్పితవ్యతిస్పర్శాన్ప్రవ ఏ వాలయ
శ్లక్ష్ణ మీకనసంకులా చ్చ న బహిర్గంతుం గృహాభ్యంతరాత్.

అద్య తు మహాన్ కోలా దేవకాకలాక్షేన నో యువా సులభః? ఇతి బహి
పశ్యామి. తదిదానీం మమ భాగధేయో భవాన్ మనోభవా కుర్విత ॥

జంబు–(శా త. పాస.) నిపుణికే! కిం తవ హృదయం పత్యుర్ వృఖ్యా దీర్ఘదంతే
వాపి ద గృహీతం?

నిపుణి:–14 మాసద్వితయ అకహీయ కాసరవధూ రూపవదీ ణామ దీహదంతేణ
మహ సురదవిఘం కరోది.

జంబు:–(స్వగతం) రసికః ఖలు దీర్ఘదంతః (ప్రకాశం) తర్హి శృణు తావత్

శ్లో. రదచ్ఛదాభ్యాం నిష్పిడ్య పత్రం మనోభువః
మార్గయిష్యే గృహం తస్య ముద్గరాక్షేణ శేఫసా.

నిపుణికా;–15 సాహు రే జంబుయ సాహు.

(ఇది జంబుకస్య గండం చుంబతి)

జంబు:–(స్వగతం)

శ్లో. గురో ర్గృహిణ్యా వదనాంబుజస్య
స్వస్యస్య గండే మమ చుంబనాయ
తాంబూలకర్పూరలవం ప్రదాస్య
రతాయ మాం ప్రేమయుతేవ గండః

అధర మస్యా శ్చుంబితుం (గృహ్ణాతి.)

చాయః

12 జంబుక! కృతభోజన కాసరదీర్ఘదంతాభ్యాం సహితో నిర్గత. తేఒపి
దేవవర్యం. గతా శ్శిష్యా: పరిజనాశ్చ.

13 శృణోతు జంబుక! ముక్తలజ్జం కథయామి

14 మాసద్వితయ మారభ్య కాసరవధూ రూపవతీ నామ దీర్ఘదంతే మమ
సురతవిఘ్నం కరోతి

15 సాధు రే! జంబుక! సాధు హృదయజ్ఞానం తే.

నిపు—వి. వోయి! జంబుకా! సిగ్గు విడచి చెప్పచున్నాను.

సీ. అందక త్తైను కాన — టంచుఁ బాదంబు శిష్యు లెల్లరు నన్నుఁ
గ — న్నెత్తి చూడ రెంత లేపిన లేవ — నే లేవదుగద నీ..
గురుఁ శిష్య యు వట్టి — బురదకె టు! యాశతీరంగనీ — వైనదెం
గుదు వన్నుఁ బర కామినులపొందు — మరగి తీవు! బయట
కుం బోయి యె — వ్వనినేని విషయింపు మనుటకు వీలు
కా — దయ్యె నాకు

గీ. యింక విటు లైనవచ్చి న — న్నింటిలోనఁ! గదిసి కుమ్ములు
రెండు కు — మ్మొద రఁ టన్నఁ! గొండపొదువున నున్నవీ—గోడ
లెల్లఁ! గటకటా! యిట్టినాపూకు — గతి యికేది?

చిరకాలమున కిప్పటి కీ యవకాశము లభి పగా మొద్దువంటివాఁ డెవడైన మిండడు ద్రొక్కకు నేమో యని చూచు చున్నాను. నాపుణ్యవశమున మంచి సమయమునందు నీ వగపడితివి

జంబు—పాపము శాంతించు గాక! నిపుణికా నీహృదయమును బూర్తిగా నీభర్త మిత్రుడగు దీర్ఘదంతున కర్పించితివిగదా! ఇక నీదేవులాట యేల!

నిపు—రెండుమాసములనుండి కాస, నిభార్య రూపవతి యను దానిని మరగినాడు నా కడకు వచ్చుట లేదు అందుచే నా భగము పూజా పునశ్చరణములు లేక బూజుపట్టి యున్నది.

జంబు—(స్వగతము) దీర్ఘదంతుడు రసికాగ్రేసరుఁడు (ప్రకాశముగా) అటులైన చక్కగా వినుము.

తే. గీ. రథపులం బట్టి కొలుకుచు — మదనగృహము
దెంగులాటలు లేమిచే — బెంగఁ గొనిన
యుద్గరమ్ముమూడ్కి నున్న నా — మొడ్డ దోఁసి
మర్దనముఁ జేతులెమ్ము నీ — మనసుదీఱ.

నిపు—బాగురా! బాగు; జంబుకా! నాహృదయమును బాగుగా గనిపెట్టితివి.
(జంబుకుని ముద్దు పెట్టుకొనును)

జంబు—(స్వగతము) తే. గీ. గురుగృహిణి నన్ను జుంబింప — దరికిఁ జేరి
మోము చెక్కున గదియంచి — ముద్దిడంగ
గ్రమతాంబూలగంధ మా — కాంత పూకు
దెంగుమని ప్రోత్సహించిన — భంగి వలమె.

(అధరపానము చేయును)

నిపుణికా — [మానవం పరిహృత్య] 16 మాణవ! ఏతావతా నుతుణోజ సంతుష్టః

జంబు — ఆస్త్వేవం.

శ్లో. అహం తన్వి! యద్భేయం తాం
గృధ్రీం యథతు తే పతిః.
ఇతః పరం వ్యవ స్థేయ
మావయో ర్నాత్ర సంశయః.

(నేపథ్యే)

శ్లో. పనమానం తత ఇతో బద్ధం కంబళరజ్జుభిః,
గోలాంగూలం వికర్షంతి కుపితా రాజకింకరాః.

జంబు — కథ ? గోలాంగూలం శ్చైత్ కౌతుకస్థాన మేతత్ ?

నిపుణికా — 17 జంబుక! యుంధిజణ గ్గిహియ పోణ ముంచ, యుజహో తుహా గుదా.

(పునర్నేపథ్యే)

శ్లో. ఉత్ప్లుత్యైవ సకృ చ్చగ త్యుపవిశ
న్కండూయతేఽంగం సకృ
ద్ధుంకుర్వన్ భృకుటీ స్సకృ త్సకృ దయం
త్రస్య త్యకాండేఽసకృత్,
విష్వ గ్దర్శయితుం పురో నృపతే ర్వైర్
నాకృష్యమాణోఽద్భుతో
ద్వీపా దాగత ఏష మానుషగిరం
వక్తీతి నః కౌతుకమ్.

నిపుణికా — (జంబుకస్య సమీప ఉపవిశతి)

జంబు — (స్వగతం)

శ్లో. యా దివు ముపవిశంతీ పార్శ్వతో మే నంతాంగీ
స్పృశతి భుజ మవామం వామతుంగ స్తనేన,

[ఛాయా]

16 మానవ! ఏతావతా మదమో న సంతుష్టః

17 జంబుక! స్త్రీజనం గృహీత్వా స న ముంచతి యథా తవ గుణః.

విప్రు—(సిగ్గువిడిచి) మహాత్మా! నంతమాత్రమున మన్మథుడు సంతసింపలేదు.

జంబు—అగుగాక!

తే. గీ. ఇతరయువతుల దిగనాడి— యిది మొదలుగ
దెంగుచుండుము నన్నునే — దృష్టిదీఱ
గురుడు గృధ్రపూరుకును దెంగు — కోర్కెదీర
నీ ఋణంబు వాది సిద్ధాంత — మిద్ది మనకు.

(నేపథ్యమున)

తే. గీ. రంబకపు వాళ్ళ నటు నిటు — కదల కుండ
గట్టిగా గొండ్రముచ్చును — గట్టి రాజ
కింకరులు క్రోధమూర్తులై — క్రింగ వైచి
లాగుచున్నారు జనములు మూగిచూడ.

జంబు—ఏమి? గొండ్రముచ్చా! అయిన సంతోషాస్పదము గదా!

విప్రు—జంబుకుడా! ఇది నీ గురువునకె నసాధ్యమైనదిసుమా! అదుకొ తొంకి నహో బూతుపతుల దెంగుక విడువదు.

(తిరుగ నేపథ్యమున)

సీ. ఎగిరి గంతులు వైచి — యేగుచుండును గొంత గూర్చుండి
దేహంబు — గోకికొనును। బెదరించు హుంకృతి — నెదుటి
వారిని జూచి సడిలేక దనకు దా — జడిసికొనును। కనుబొ
మ్మలు కులికించి — కటువ బగ బెట్టు నూరక యుట్టిట్టు —
లాడిగితిరుగు। పలుజూపి యికిలించి — భయము పెట్టుచుండును
తలలోని పేలను — దవిలి వెదకు

గీ. జనము నకు జూప ఘటులు మం — దునకు లాగ। మనుజవా
క్యలనేమొ — మూట లాడు। బాపురే! యిద్ది యేమొ వి—
వాసిరాయె। కోతియో వినకనపట్టె — క్రొత్తవింత.

విప్రు—(జంబుకుని దరికి జేరును)

జంబు—(స్వగతము)

చ. వెరపున జేసి చేరుచు న — మేయుధృతిఁ నిజపార్శ్వసీమకున్
సరసిజనేత్ర దక్షిణభు — జంబున వామకుచంబు నొక్కఁ—గం

యః దివా చరభయమూలాభ్యంతరే మన్న చేలం
ధ్వజమదనమమో మే దుర్జయః పంచబా..

నిపుణికా—(స్వగతం) 18 భీసణో ఏసో దండేవ వా ఇసంవో (ప్రకాశం) జ బుయ
ఏసో తుహ ... పంగే చెలందరిడో ... సలఖండో విఅ.

జంబు—(స్వగతం) కథ మనయా దృష్ట మిద. యావదియమాసన్నా తావదిం
నస్థాపయతి తాడనం తస్య ప్రత్యుత విజృంభణా మైవ; భవతు ఏవమా
క్షిపామి (ప్రకాశం) ముసలఖ డఏ నాయం, యది వానర స్త్వాం త్యజేత్త
మనేన నిగ్రహిష్యామి.

నిపు—19 జంబుయ! యుజంతే.

(తతః ప్రవిశంతి పశ్చాద్బద్ధం గోలాంగులం ఆకృష్య రాజ కింకరాః)

కింకరా—20 కోణామ గోళంగుళోయో? కేణామ రాయ కింక రాయో?

గోలాం—నను యూయ మేవ కిమ్!

కింక—21 ఆహో! కహం? వివేయోవి వాణరంప!

గోలాం—22 కాసరంస ఉవంఝాయేసో దీహదండస పిణంధో,

(తతః ప్రవిశత; కాసరదీర్ఘదంతౌ)

దీర్ఘ—కాసర! క్వ వక్రనాసయమీ?

కాసర— గృధ్రిసహధిష్ఠితనికుంజోదరం ప్రవిష్టః, అతః పరమత్రభవా నేరజ్ఞాతు
మర్హసి.

దీర్ఘదంత—త్వద్గృహిణ్యా సహా మధుపా నతోత్సవాభ్యా మపహృతచేతనోఽస్మి;

కాసర—తర్హి సోఽపి గుళు స్సముత్సారితో గృహం ప్రవిశతి తత్రైవ గచ్ఛావః

(ఇతి పరి క్రామతః)

గోలాంగూ—ఏతావన్న జానామి కాసరదీర్ఘద.తౌ అంహం హి వాన;

జంబు—(శ్రుత్వా) కోఽత్రసందేహః? అపితు మనుష్యవా క్షేత్రక్షేత్రి
విస్మయస్థాన,

నిపుణి—23 అసంణో పహోవది వాణరో. (ఇతి భయేన జంబుకః మాలింగతి)

జంబు—(చక్షుషీనిమీల్య)

శ్లో. మ మాశ్లిష్టశరీరస్య తన్వ్యాః విధృతచేత.
కంఠోర స్తనసంసర్గసుఖా న్నాన్యత్ప్రతీయ తే

(ఇతి తద్వైవస్థితః)

---

18 భీషణ ఏష ద దేవ వారయితవ్యః జంబుక! ఏష, తవ త్వంగేచేలా
రితో ముసలఖండ ఇవ.

19 జంబుకయుజ్యతే.

20 కోనామ గోలాంగూలః కేనామ రాజకింకరాః!

ఖగరిపుకేతనంబు తను — కంబున రోఁకలిమూఁకిక్కి నిక్కి త్రొం
దరఁ గలిగించె వస్త్రము యు—ధాయుధ మహాకృతి జేసి యక్కటా

నిపు—(స్వగతము) భయమగుచున్నది. (ప్రకాశముగా) కత్తితో నావలఁ బొడవలెను. ఇదిగో నీ బట్టలో రోఁకలిబండ యున్నట్లున్నదే!

జంబు—(స్వగతము) దీని కీ శక్తి యెట్లు కలిగినది. నేనేమి చేయుదును నిపుణిక సమీపించినకొలఁది తెగ నిమ్ముచున్నది, కాని తగ్గుట లేదు. అగుఁగాక! ఇట్లు చెప్పివచ్చెదను. (ప్రకాశముగా) ఇది రోఁకలియే క్రోఁతి యున వచ్చినపుడు కొట్టవచ్చునని జాగ్రతపెట్టితిని.

నిపు—మంచిపనిఁ జేసితివి.

(కొండముచ్చును బట్టుకొని రాజకింకరులు ప్రవేశింతురు.)

కింకరుఁడు—కొండముచ్చెవరు? రాజకింకరులెవ్వరు!

కొండముచ్చు—మీరేగదా! రాజకింకరులు!

కింక—ఓహో! క్రోఁతికి వివేకము గూడ నున్నదే?

కొండ—కాసరోపాధ్యాయుఁ డగు దీర్ఘదంతుని స్నేహితుఁడు.

(కాసరుఁడు దీర్ఘదంతుడు ప్రవేశింతురు)

దీర్ఘ—కాసరా! వక్రనాసయుని యేడి?

కాస—గృధ్రి యున్న పొదలో దూరినాడు తరువాత సంగతి నీకే తెలియవలెను.

దీర్ఘ—నీ భార్యతో నధరపాన సురత మహోత్సవములలో నొడలు దెలియక యుంటిని. నాకు దెలియదు.

కాస—అట్లయిన నీ పాపకి యింటికి వచ్చుచున్నాను. పుర నచ్చటకు బోవుదము, (ఇద్దఱు నడుచుచున్నారు)

కొండ—నేను వానరుఁడ నగుటచేనే తవఱకు గాసరదీర్ఘదంతులు వరదులైరి.

జంబు—విని సందేహమేమి? మనజవాక్యములు పలుకగల యీ క్రోఁతి విస్మయస్థానమే!

నిపు—క్రోఁతిసమీపించినది ఆశ్చర్యమా! (జంబుకు నాలింగనము చేసికొనును.)

జంబు—(కన్నులు మూసికొని)

తే. గీ. కుటిలకుంతల నన్నుఁ గౌఁ — గిటఁ గదింప
మనసు భ్రమఁజెందె విగతచే — తనతఁ గాంచె
సరసకుచ కుంభయుగళిసం — స్పర్శకతనఁ
బరమ సౌఖ్యాంబురాశి నై — మఱచిపోతి.

(మూర్ఛయుండును.)

నిపుణి—24 అహో ఏంత తుమ్మవి ఽచేతనోఽపి.

కాసర—కథ మత్ర గురుగృహాద్వారే రాజకింకరగృహీతో వటుభి రానీయ మానో గోలాంగూరః?

దీర్ఘదంత—కోఽయం ? జంబుకః పార్శ్వస్థాయాః నిపుణికాయాః పరిరంభణ సుఖ మనుభవతి.

శ్లో. కిం కరిష్యతి మన్మాక్రే గురుణేసురశోత్సవే,
కాంతే మండే కుగోః పత్నీ జంబుకం శరణం గతా.

కాసర—ఆర్య! మయా ఇయం భోక్తుం శక్యతే?

దీర్ఘ—అథకిమ్

గోలాంగూ—స్వగతం, మాం హి నిపుణికాయై దర్శయితవ్య ఇతి కింకరాభి ప్రాయః; ప్రకాశం, భోభోకింకరాః! మాం ముంచత

ఏక—25 వానర! క్షణం తుహ్ణీం చింత అంగణా వందేన సహా ?చే

అన్య—26 నియుణికయే వానరో ఏసోదటవ్యో

నిపుణి—దృష్ట్వా 26 కహం ఏసో వానరో? ముఖంసయ డి దంఖుణా పెంఖయి

గోలాంగూల—సరోషం,

శ్లో. భవనాన్నిర్గతే పత్యౌ ఽరం పురుషమిచ్ఛతి,
జంబుకం పరి భ్యాస్తే

స్వగతం, హంత హంత! అన్నా మే భుక్తా కథ? ... త్రాసయే యం. భవత్వేవం. ప్రకాశం, త ?యాం దృశ్యతే మయా.

ఇతి ముఖం వ్యాదాయ ప్రసారయతి,

నిపుణి—సభయం, 28 హా ధిక్ హా ధి! ... దస స వానరంస ముహం దండేన వాడయంస .

ఇతి జంబుకస్య మేహనం గృహీత్వా వానరస్య ముఖే యోజయతి.

జంబు—చక్షుషీ నిమీల్య చన్నేవ నిపుణికే! మా గృహాణ మే మేహనమ్ అయమేవ తవ? ఏతస్మిన్నవసరే ...

నిపుణి—విహస్య, 29 ...

గోలాంగూ—సకోపోచ్ఛ్వాసం, ... నపుంసకో భూత్వా సుఖేన తిష్ఠ ఇతి జంబుక మేహనం దంశయతి.

---

22 అయే! కథం? నివేకోఽపి వానరస్య?

22 కాసర స్యోపాధ్యాయస్య దీర్ఘదంతస్య ...

28 ఆసన్నో భవతి వానర.

24 అతఏవ త్వమన్యచేతనోఽపి

నిపు—కావుననే యచేతను డనైతిని.
కాస—ఏమి? గుహ్యగృహద్వారమున రాజకింకరులు క్రోఁతి నాడించుచున్నారు.
దీర్ఘ—వీఁ డెవ్వఁడు? జంబుకుండా? పార్శ్వమునందు నిలువఁబడి నిపుణికా గాఢాలింగనసౌఖ్య మనుభవించుచున్నాఁడు. ఇందు తప్పేమున్నది.

తే. గీ. మొడ్డ లేవదు మగఁడు న — పుంసకుండు
దీని కీ మధ్య విడచితి — దొంగకుండ
నుప్పు పులుసులు దిని యూరు — కుండలేక
జంబుకునిపాలఁ బడిన దీ — సారసాక్షి.

కాస—అగ్రాత్! దీనిని కేశ చె గుటకు పీలుపడునా?
దీర్ఘ—నీ చిత్తము వచ్చినట్లు
కొండ—(స్వగత) నన్నుఁ నిపుణికయుఁ జూపకలె నా గాఢాంకరాభిప్రాయము. (ప్రకాశముగా) కింకరులార! నన్నిక విడువుడు.
కింకరులలోనొకడు—ఒక్కనిముస మూరకొనుము. లేనిచో కర్రతో బుర్రపగుల గొట్టెదను.
మఱియొకడు—నిపుణికా! ఈ కోఁతిని జూచితివా?
నిపు—చూచి ఇదియేమి? ఈ క్రోఁతి నన్ను జూచి కోపముతో మీదఁ బడబోవుచున్నది.
కొండ—(కోపముతో)

తే. గీ. భర్త యిలువిడి పోవంగ — బరపురుషుని
కౌఁగిటం జేరి సుఖియించు — కారులంజ
నరసి చూచియు గానంగ — నైతి నకట!
(స్వగతము) అయ్యయ్యో! చేతులు కట్టబడి యున్నవి లేనిచో దీనినిప్పుడుగా జడిపించి యుందును. పోనీ! (ప్రకాశము)
దీనికిటివి లెమ్ము రమ్మిటు— దొంగతొత్త.

(నోరు తెఱచును)

నిపు—అయ్యో! అయ్యో! క్రోఁతి కొఱుకు చున్నది. చావుక్రోఁతి కర్రయేది?
(అని జంబుకుని శిశ్నము క్రోఁతి నోటిలో బెట్టుచున్నది)
జంబు—(కన్నులు మూసికొనియే) నిపుణికా! నా శిశ్నము బట్టుకొనకుము. ఇది నీదే లెమ్ము. ఈ బొక్కలోనే నావృషణములనుగూడ దోపెదను.
నిపు—నవ్వి, కోఁకలియనుకొని దగా పడితిని,
కొండ—(కోపముతో నిట్టూర్పు విడిచి) నిపుణికాజారుఁడా! నపుంసకుఁడవై సుఖముగా నుండుము, శిశ్నము గొరుకుము.

నిపుణి—30 జంపిం మహా సురదశాహాపంచాసా తంప కాదుందయః సపేంవ వాణ
రేణ వ దసాంతి కిం కరిష్యై మందభాయిణీ.

కింక—31 రేరే దు తవాణ! ముంచేహి ముంచేహి.
ఇతి వానరం ప్రహాత్యజంయుక్తి మేహా మోచయంతి.

విప్రు—సంస్కృతమాశ్రిత్య, నిరూప్య? క్వాతిమోడకు వానరః యతః.

శ్లో. శ్వా: కృత్వ కంబళరోమమిత్రైః శ్లా గూలదండ స్వ తనూకహాణి,
కృతాని శుంగాలవిరక్త మూస్యం శ్మశ్రూణ్యవే గ్లోమభి రర్పితాం
తత్కింకరాణాం పృచ్ఛామి, భోభోకింకరా! కుతస్య: ఏష వానరః?

ఏక:—32 దింపందరావో ఆయగో ఏసో వాభరరాయో.

అన్య:—33 నదో ఏంవ ఏదంస ఛంతం దాసేమి. ఇతి కరేపచ్ఛత్ర ధారయతి.

తృతీయ:—34 అహంని వీజేమిది వేహిం పలాచామరగుంచేహి ఇతి వీజయతి.

గో—విహస్య, ఉపచరంతు విముక్త మేహాంగః శ మేతా

గో—స్వాగతం. అంబ! మేదిని! వివరం దేహి లజ్జా మాం బాధతే.

దీర్ఘ—సాశంకం, ఏష వానరవేష: పురుష ఏవ

గోలా—భోభో రాజకింకరా! ముంచతి మామ్ ఇతిప్రణమితు ముచ్ఛతి.

ఏక:—35 గహీందదో రాయణియోయో

అన్య:—36 ణియణియాయో ది సఇదంనో ఏసో ప చావిసం జీదంవోతి రాయ
యోయో

జంబు—నిపుణికే! ఏష కౌనభరా గృధ్ర: కాయమాన: కృతావజ్ఞ ఇవరాజా
ప్రతిభాతి. పార్శ్వతోవిలోక్య కాసః సహితః ఆర్యో దీర్ఘదంతో౽స్యత్రైవ.

దీర్ఘదంత—భోభో క్వ తావజ్ఞ కిం వక్రినాస కుయి?

కింక—37 సోహాణో బామరోతి బహులవ గో కిదో ఇంతరాయో ఏంవ అహోణం
రాయోనో ఇతవక్ర వాపవ్య భుజ బ భవ: వినృజ్య నిష్క్రాంతా:

నిపు—శ్లో. ప్ర కంబళేణ వాణరో ఏసో వేసేణావి కిదో తహా,
ముంచ రీఘయగద గింధింజంరిణ్ణాబహులమాణేదో.

---

25 వానర! క్షణ మాత్రం తిష్ఠ అన్యథా దండేన ప్రహరిష్యే

26 నిపుణికే! వానర ఏష ద్రష్టవ్య:

27 కథమేష వానర: మాం దృష్ట్వా యన్నపి న చక్షుషాపశ్యతి.

28 హంత హా తే! మా పశత వానరస్య ముఖం దండేన వారయిష్యే.

29 విప్రో బ్రాహ్మణ సలభాండం విమేణ.

30 యస్మిన్న మనురతలాభ ప్రత్యాశాతస్య కామధ్వజస్యైవ ముఖం వాన
రేణ దంశయతి కి కరోమ్యహా మందభాగ్యా.

31 రేరే దుష్టవానర! ముంచముంచ,

నిపు—దేనియాధారము జూచుకొని నాథగ మాన్యులు లూరు చున్నగో దానికే ముప్పు వాటిల్లి ది. ఇక నాకు గతియేమి? (విచారించును)

కింక—ఓరీ! కుంతవానరుఁడా! విడు! విడు! (అని గొట్టి జంబుకుని శిక్షమును విడుపింతురు)

నిపు—(సంస్కృతముతో నిరూపించి) ఇది కృత్రిమవానరముగాని నిజమైనదికాదు.

తే. గీ. పుట్టినవి కావు కంబళి బొచ్చుచేతఁ
దనురుహంబులు కోఁక క — ట్టినవి కాని
బొగ్గుమసి పూసి మొగమున — మూతిమీఁద
గొఱ్ఱెబొచ్చున మీసంబుఁ — గూర్చినారు.

కింకరుల నడిగి తెలిసికొనెదను కింకరులారా! ఈ వానర మెక్కడిది?

ఒకడు—ద్వీపాంతరము నుండి వచ్చినది.

అన్యుఁడు—అందుచేతనే దీనికి గొడుగు పట్టుచున్నాము.

(పిడకగొడుగు పట్టును)

తృతీయుఁడు—పలాలచామరగుచ్ఛములచే నితనికి విసరుచున్నాను (విసరును)

జంబు—(నవ్వి) నాచుల్లను విడిచిపెట్టినఁదు కుపచరింపుఁడు

కొండ—(స్వగతము) అంబ! భూదేవీ! యెడ మిన్ను నన్ను నీగ్గ బాధించుచున్నది నీలోఁ జొచ్చెదను.

దీర్ఘ—(సందేహముతో) వీఁడు వానరవేషము ధరించిన పురుషుఁడే!

కొండ—ఓ రాజకింకరులారా! నన్ను విడువుఁడు. (నమస్కరింపఁ బోవును.)

ఒకఁడు—రాజనియోగము ననుసరింపవలెనుగదా?

అన్యుఁ—నిపుణికకుఁ జూపి విడచిపెట్టుమని రాజాజ్ఞ

జంబు—నిపుణికా! ఇతఁడు నీభర్త కృధ్రితో నుండఁగా రాజు చూచి ఇట్లవమానము చేసి యుండఁబోలు! (పరిక్కాకుఁజూచి) ఓహో! కానునియతో గూడ దీర్ఘదంతుఁ డిటకే వచ్చుచున్నాఁడు

దీర్ఘ—ఏమోయి! రాజుచేత వక్రనాసయమి యవమానింప బడెనా?

కింక—కాదు సద్బ్రాహ్మణుడని బహుమానము చేసెను ఇంతె వలకే మాపని (కట్లు విప్పి వెడలి పోవుదురు)

నిపు :—తే. గీ. చర్యచేఁ గ్రోఁతి యితఁడు వే — షంబుచేతఁ
గూడ వానరవేషంబు — గూర్పఁ బడియె
నన్ను విడి గృధ్రిపూకును — నాకఁ బోయి
నట్టి వీనికిఁ దగిన మ — ర్యాద యయ్యె.

దీర్ఘ—సఖే! కి మేతత్
జంబు—(స్వగతం) ఇదం ప్రాగేవ నిశ్చిత మార్యేణ దీర్ఘదంతేన
కాస—గురో! గృ ధ్రీసంగమమధ్య ఏవ కిం లగ్నోసి?
వక్ర—

శ్లో. గృధ్రీంమాం చరితాం కుంజేద్విష్ట్వా భో జేన మాదిశత్,
 అసా మిదం మయి స్నిగ్ధా గృధ్రీ త్వద్వాపి వర్తతే.

అపి చ శ్రోతవ్య మస్మదీయమ్

శ్లో. రాజ్ఞో౽హం న బిభేమి న ప్లవగతా లబ్ధేతి లజ్జాం సకృ
 న్యేషా మ్యన్యపరస్మరధ్వజపరా మర్యాద్గృహిణ్యాం తథా
 ఆస్థానే విదుషాం పరం తు పరివద్ది గ్వక్రనాసో యమిా
 దుశ్శీలో భవతీ త్యుదీరయతి చేత్తన్మరణాలాయతే.

దీర్ఘ—యదిదం పర్యుషితం భవేత్తదా నక్షోకాయ అపూర్వతయాతత్ ఇదానీమేవ
వక్ర—త దిదానీం దురాత్మనో రాజహతకస్య దేశా దన్యత్రగచ్ఛామః

శ్లో. పురాంతరం ప్రాప్య నృపాంతరా దహం
 ప్రదర్శ్య శాస్త్రాణి చ యానృపార్షిమం,
 మహాచ్ఛ దానం ప్రతిగృహ్య తద్ధనం
 వితీర్య నేత్యాస్మి చతాం నటీం క్రమాత్.

తాపత్ పర్యంతం నిపుణికా జంబుక స్యమమ మనోరథ భవతు పరస్తాత్ సహి తస్య మనోరథ మపహరిష్యామి యోహి భుక్తవంతం ప్రతిబ్రూయాత్ భుంజీథా ఇతి కిం తేన కృతం స్యాత్! కాసర స్త్వలాబూస్తనీం బద్ధ్వైన తద్గృహిణీం చ దీర్ఘదంతేన మయాపి రాజకారితవానరవేషేణ ప్రతిరథ్యం నీతామా నేన సర్వే౽పి హారాః ప్రతినందితాః

---

32 ద్వీపాంతరా దాగత ఏష వానరరాజః
33 అత ఏవైతస్య ఛత్రం ధారయామి
34 అహ మపి వీజయామి చ్చాభ్యాం పలాలచామరగుచ్ఛాభ్యామ్
35 గృహిణీతిహ్యో రాజనియోగః
36 నిపుణికాయై దర్శయితవ్య ఏషః, పశ్చా ద్విసర్జయితవ్య ఇతి రాజ నియోగః
37 శోభనో బ్రాహ్మణ ఇతి బహుమానః కృతః ఏతావా వేవాస్మాకం నియోగః
38 శ్లో. కర్మణా వానరో ప్యేవ వేషే ణాపి కృత స్తదా,
 మా మజ్ఞ త్వా గతో గృధ్రీం యః ప్రాజ్ఞా బహుమానితః

దీర్ఘ—మిత్రమా! ఇదియేమి?

జంబు—(స్వగతము) ఇంతపని జరుగక మానదని దీర్ఘదంతు డిదివరకే చెప్పియున్నాడు.

కాస—గురువరా! గృధ్రిసంగమ మందే రసకందాయములో బట్టుబడితివా యేమి?

వక్ర—

తే. గీ. కుంజమున నేను గృధ్రియుఁ — గూడి యుండ
తేఁటు కనులారఁ జూచి యీ — రీతిఁ జేసె
నైనపని కేమి గాని యీ — యవ్వ గృధ్రి
కై తయోపేర్మి నాపయి — నింతవఱకు

ఇంకను నాసంగతి వినుడు

చ. జనములు నన్ను గోఁతిని గ — సల్పిన దానికి లజ్జ లేదు, భూ
పునికడ నుండి నాకు భయ — ముం గన నన్నుని మోహనంబునా
వనితభగంబు జొచ్చె నని — భావనఁ జేయును, వంశిరాళి న
న్ననయము దుష్టుఁడంచనిక — నాడ దొడంగు నరంచుఁ బొక్కెదన్

దీర్ఘదంతాదులు—ఒక్కరాత్రి గడచుటకేగాని రేపటి కిది పాతబడిపోదా! దీనికి విచార మేల?

వక్ర—అందువలన నీ చండాలపురాజదేశము నుండి మఱియొక తోటకు బోవుదము. తరువాత,

తే. గీ. ఏ నగరి నేని యొక్క భూ — మీశుఁ గొలిచి
గొప్ప శాస్త్రిలు వినుపించి — మెప్పువడసి
ధనమును గ్రహించి గృధ్రికి — దాన వోసి
మంచితనమున భావించి — యుంచుకొందు.

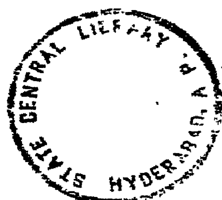
అంతనుండి నిత్యశివను జంబుకుడు నేను నేకముగా విషయించుచున్నాము. తరువాత వాని నే నర్ధము కాను. కడుపునిండ జీనసానిని నీవు తిన వద్దనిన ప్రయోజనమే మున్నది? కాసగాని భాగ్య దీర్ఘదంతునకును. కాసరున కలాబూస్తి నీయు దక్కె గదా! రాజుగారి యెడబాటువలన వానరవేషమున పౌరుల నందఱను నవ్వించుకీర్తి నాకు దక్కినది.

దీర్ఘదంతాయ—కి మితో౽పి ప్రియ మాస్తే భగవతః ?
విట—అత ఏవ నందామి, తథా పీద మస్తు భరతవాక్యం,

శ్లో. భూపాః పుణ్యపథే చరంతు భవతు
క్షేమం నృణాం సర్వతః
కాలే ఽప్యోషధయః ఫలంతు కవయః
ఖేలంతు రాజ్ఞాం ప్రియాః,
విప్రాః స్వం త్యజ నిర్భయాశ్చ విద్వాం
ద్వ్యాహో జటిస్పృంభతాం
కామో యేన పుమర్థసార్థ సరణా
మోక్షాభిషిక్తో భవేత్.

శ్లో. హిమాద్రిదర్యాయితయోనిమత్యై
మేరుప్రమాణాధిక మేఢ్రకాయ,
సుమైథునాయై కృతమైథునాయ
నమ శ్శివాయై చ నమ శ్శివాయ.

శ్రీకాళిదాసకృతం ప్రహసనం
నామ నాటకమ్
సమాప్తమ్.

— రాఁబోవు గ్రంథ రాజములు —

ప్రసంగరంగము, నాగరసర్వస్వము, పంచసాయకము,
కామకళ, ఆంధ్రరతిరహస్యము, కామకళావిధి,
మొదలుగా గల గ్రంథము లన్నియు
నొకదాని తరువాత నొకదానిని
సచిత్రముగాఁ బ్రకటింతుము.

Printed at
"SYHAM PRESS"
PANDICHERRY.